

ČESKÝ LES

PŘÍRODA A HISTORIE 9 – 10/2011

...detail květů hořečku drsného Sturmova. Foto J. Brabec.

MAPA PŘÍSPĚVKŮ

OBSAH VYDÁNÍ

1	Zasněžený podzim na Ostrůvku	6
	<i>Miroslav Trégl</i>	
2	Židovské hřbitovy v Českém lese: Mutěnin	7
	<i>Václav Chvátal</i>	
3	Pokusy o přechod státní hranice v oblasti Českého lesa IV	10
	<i>Pavel Vaněk</i>	
4	Zlato u Neualbenreuthu	14
	<i>Jiří Hlávka</i>	
5	Požár Nové Vsi v roce 1946	18
	<i>Jan Edl</i>	
	Další krok ke vzniku Česko-bavorského geoparku	22
	<i>Jiří Hlávka</i>	
6	Dyleňské báje VIII	27
	<i>Zdeňek Buchtele</i>	
	Zajímavé rostliny Českého lesa – pérovník pštrosí	30
	<i>Petr Mudra</i>	
7	Hořeček drsný Sturmův – skvost z Hvozdčanské louky	32
	<i>Jiří Brabec</i>	
8	Botanicky zajímavá bezesí v okolí Tří Seker	34
	<i>Miroslav Trégl</i>	
	Ptačí obyvatelé Českého lesa	38
	<i>Petr Lang</i>	
	Bude husa velká trvalou součástí avifauny Tachovska?	42
	<i>Pavel Řepa</i>	
	Hnízdění sýce rousného v podhůří Českého lesa	45
	<i>Libor Schröpfer, Pavel Růžek, Jana Švantnerová</i>	
9	Památné a významné stromy: Thiergarten	48
	<i>Jiří Kadera</i>	
11	Třetí naučná stezka Českého lesa – Capartické louky	49
10	Tip na výlet: Sedmihoří	50
	<i>Jiří Hlávka</i>	
12	Den Českého lesa	54

ČESKÝ LES

PŘÍRODA A HISTORIE

9 – 10/2011

Vychází nepravidelně.

Vydává ZO ČSOP Sylva Lunae, Nová 171, 348 06 Přimda ve spolupráci se Správou CHKO Český les, nám. Republiky 287, 348 06 Přimda
Tel./Fax: 374 611 025 / 374 611 039
e-mail: ceskyles@nature.cz

Redakce:

M. Prokopová, J. Hlávka, V. Kopečková

Grafická úprava a tisk:

CHIC DESIGN, s.r.o., Marcel Šik

Vydavatel nenese odpovědnost za údaje a názory autorů jednotlivých článků.

52 stran

Vydání tohoto čísla finančně podpořil
Krajský úřad Plzeňského kraje.

PLZEŇSKÝ KRAJ

AOPK ČR

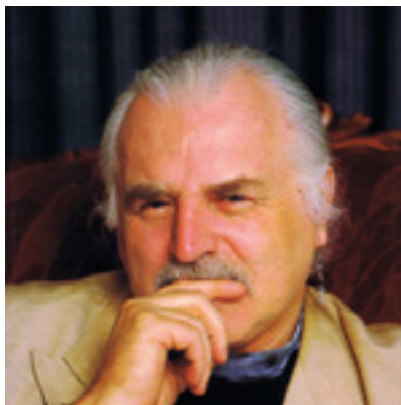
ČESKÝ SVAZ
OCHRÁNCŮ
PŘÍRODY

INFORMACE PRO AUTORY:

Rukopisy zašlejte na adresu
Správa CHKO Český les,
nám. Republiky 287, 348 06 Přimda
nebo elektronicky na
ceskyles@nature.cz.

Upřednostňujeme příspěvky s vlastní
obrazovou dokumentací, nabídneme
možnost digitalizace fotografií, kreseb,
náčrtů, negativů i diapositivů (pouze
kinofilm 36 mm), případně zhotovení
obrazové dokumentace naší fotografic-
kou technikou. Redakce si vyhrazuje
právo provádět jednoduché formální
úpravy textů.

Uzávěrka pro následující číslo
je 31. května 2012.

Milan Kundera

Český les mě provází téměř celý život. Nebylo mi ještě ani šest let, když jsme se přestěhovali do Mariánských Lázní, které leží na rozhraní Českého a Slavkovského lesa a celé dětství jsem jezdil „čundrovat“ k řece Mži, která v horním toku lemuje okraj Českého lesa. Bylo to především proto, že pohraniční lesy byly uzavřeny a údolí horní Mže měnící se v sevřené kaňony s vlakem, který na starých mostech rachotil vysoko nad hlavami, bylo nesmírně poetické.

Po mém návratu ze Spojených států v roce 1970 jsem se usídlil v malé vesničce na úpatí Českého lesa a dodnes tam jezdím. I když už je to dnes pro mne jen víkendový a prázdninový azyl, všechny nároky takového azylu bohatě splňuje.

Český les nemá vysoké hory, ani jeho lesy nejsou tak strašně hluboké, krajina Českého lesa však má v sobě zvláštní lyriku. Rozdíl mezi Šumavou na jedné straně, Slavkovským na druhé a mezi Českým lesem je veliký.

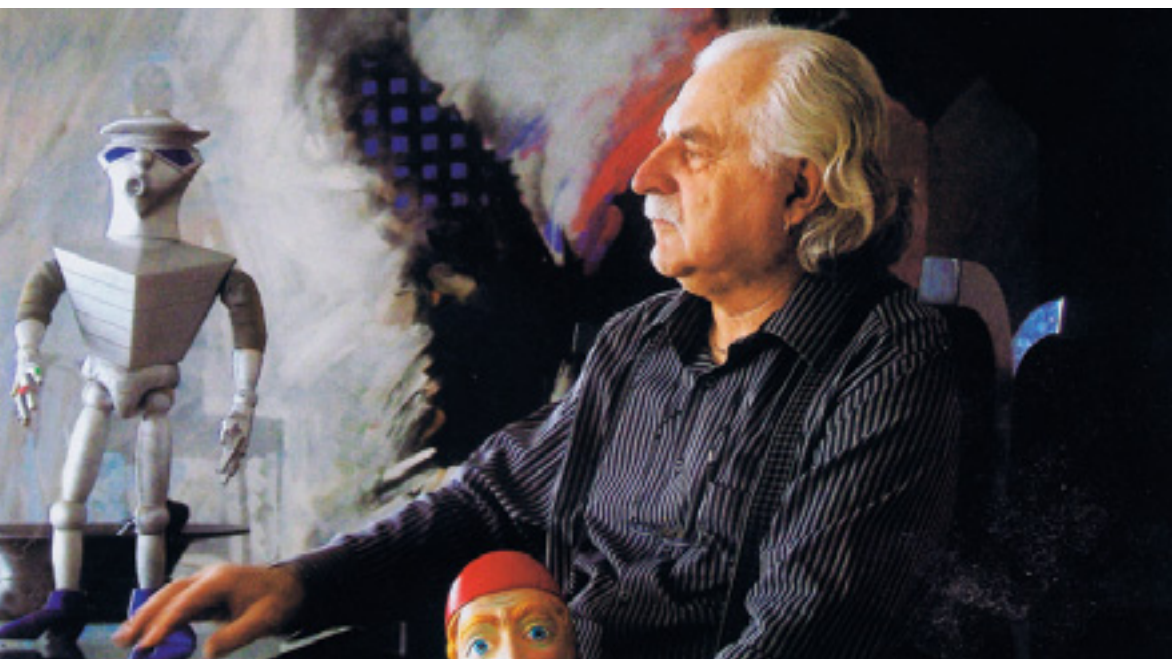
Český les je něčím opravdu český. Jeho skromnost a nepompéznost je obrovským pozitivem. Je to dobré místo k sídlení, poněvadž neklade na člověka enormní požadavky jako třeba krajiny vysokých hor či rozsáhlých stepí. Český les nabízí od všeho trochu. Trochu hustých lesů, něco hájů, hodně mýtin, vražedná pole s remízky, potoky plné ryb a bobrů. Avšak tato jeho jemnost potřebuje jemné zacházení. A to je, jako asi vždy, o lidech.

Rozhodli jsme se, že přijmeme roli pána tvorstva na této stále se zmenšující zeměkouli. A je třeba si proto uvědomit, že vládnout něčemu, vlastnit něco, znamená především starost. Znamená to převzít zodpovědnost za to, co vlastníme a používáme. Česká krajina je totiž zvyklá na opatrování.

Všichni určitě sledujeme (ať již dobrovolně nebo nám to média vnucují) spor o Šumavu. Problém není „kůrovec – nekůrovec“. Měli bychom se nejdříve rozhodnout jakou Šumavu chceme mít. Zarputilým příznivcům pralesa bych chtěl připomenout, že Šumava již dávno není původním lesem zrovna tak jako ostatní lesy v České republice. Přinejmenším už od Marie Terezie byly lesy pečlivě pěstovány a ne vždy správně. Proto vznikly monokultury, proto se dostaly do hornatých oblastí dřeviny, které jsou vhodné pro nížiny a tak je třeba dnes lesy především kultivovat. Pokud se rozhodneme, že uděláme z českých lesů pralesy, musíme počítat s tím, že takový původní les vzniká velmi, velmi dlouho, poněvadž na současném lese nic původního není, tím však nesnižují jeho hodnotu.

Ale pojďme se vrátit do Českého lesa, do mého sekundárního domova. Jak jsem již uvedl, je to skromná nepathetická oblast. Skromnost se dnes stává asi tou nejžádanější lidskou vlastností, kterou je třeba obdivovat a šetřit, poněvadž jen lidská skromnost může vyřešit řadu globálních problémů. A podobně je třeba obdivovat a šetřit jemnou krásu Českého lesa. Ať se nám to daří.

Milan Knížák

Zasněžený podzim na Ostrůvku

Miroslav Trégler

„Do barevnejch strání vyběhnout a pozdravit dešť...“, zpíval milovník podzimu Wabi Ryvola v jedné ze svých nejkrásnějších písniček. V půli října 2010 se barvy opravdu roztančily po mezích a stráních Českého lesa, ostatně jako každým rokem. Jen místo deště přišel první sníh. Samozřejmě ho odpolední slunce ještě přepralo a vykouzlilo tím v korunách stromů milióny blyštivých kapek. Jen v nejstudenějších koutech hraničního hvozdu přežily zbytky zasněženého podzimu.

Tak trochu pohádkově vypadal v onen čas starý les v rezervaci Ostrůvek. Vstupoval jsem do něj pomalu, aby vnímal moji pokoru a odměnil mne krásnými zážitky. Bylo jen a jen na mě, jak

s tím naložím. Prochnout fotografií atmosférou okamžiku však není vůbec lehké. Ať je to s těmi fotografiemi jakkoli, les mne nakonec přece jen odměnil. „Nastrčil“ mi do cesty padlý kmen a na něm zářící plodnici korálovce jedlového. To snad ani není možné, vždyť v červenci téhož roku jsem jen o pár desítek metrů dále fotil korálovec bukovej! Díky.

Vnímám se smutkem v duši to, co se dnes děje ve většině českých lesů. O to více jsem vděčný za každý o(O)strůvek nespoutanosti. Jedině tam potkávám některé kytky či houby, jediné tam prožívám pocity těžko popsatelné. Stejně tak lze těžko popsat chvíle, ve kterých nasněží do barevných korun buků. To musíte zkrátka vidět ...

Židovské hřbitovy v Českém lese: Mutěňín

Václav Chvátal

Nejstarší písemné záznamy o židovských rodinách usazených v Mutěňíně pocházejí z první třetiny 17. století. Pravděpodobně po roce 1660 již zde byla zřízena první synagoga. Zhruba do stejné doby lze datovat i založení hřbitova na návrší jihovýchodně od vsi. Hřbitov má nepravidelný půdorys a je obehnan kamennou zdí, dodnes dobře dochovanou. Místo vstupní brány vyznačují dva hranolovité sloupy, přistavěné na korunu původní zdi pravděpodobně v 19. století.

V souvislosti s nacistickou devastací byly téměř všechny náhrobky deponovány na hromadě u brány (na jejich původních místech zůstaly většinou jen sokly) a připraveny k odvozu, k němuž však naštěstí již nedošlo. Zůstaly tam až do roku 2007, kdy byl hřbitov rekonstruován Federací židovských obcí.

Náhrobky byly opět rozmístěny v řadách

po ploše hřbitova. Tam, kde to bylo možné, byly při rekonstrukci porovnávány rozměry náhrobků s dochovanými sokly, takže mnoho náhrobků bylo navraceno na svá původní místa.

Výzkum hřbitova začal na konci dubna 2009, kdy tachovské Muzeum Českého lesa opravený hřbitov zaměřilo a vyhotovilo jeho polohopisný plán. Nachází se zde 162 náhrobků nebo jejich fragmentů. Nejstarší čitelné náhrobky jsou z poloviny 18. století, nejmladší ze druhé poloviny 19. století.

Epitafy jsou psány většinou hebrejsky, několik málo také německy. Výzdoba náhrobků odpovídá estetickým a stylovým zvyklostem oblasti Českého lesa – většina náhrobků není zdobena vůbec, jinde najdeme jednoduchý rostlinný motiv.

- ▲ „Kvčtináč“
- ▼ Náhrobek Gavriela ben Elijakuma z Ostrova
- ▶▼ Náhrobek oběti vraždy – Avrahama ben Šimeona Beera z Mutěnána
- ▶▶ Náhrobky a kamenná ohradní zeď v mladší části hřbitova

Jeden z náhrobků je zdoben neobvyklým reliéfem, který ze všeho nejvíc připomíná rostlinu v květináči. Typologicky lze většinu žulových mutěněnských náhrobků řadit do českoleského typu, avšak několik výjimek je zhotoveno z vápence a i paleograficky odpovídá pošumavskému typu.

Pohřbení pocházejí především z Mutěněna, jehož německé jméno Muttersdorf je v náhrobních nápisech většinou kráceno na „MD“. V epitafech ale najdeme i jména jiných zajímavých lokalit, například Mostku – dnes již neexistující vsi 5 km západně od Mutěněna. Také tam žily židovské rodiny, patřící k mutěněnské náboženské obci.

Na jiném náhrobku najdeme v hebrejském přepisu německé jméno Ostrova (vsi 2 km západně od Mutěněna) – Wasrau. Toto znění potvrzuje i Elsenwangerova mapa Plzeňského kraje z konce 18. století (Wasserau), zatímco některé novější prameny uvádějí nesprávné znění Wesserau. Jedná se o náhrobek mladého hocha Gavriela ben Elijakuma, zemřelého snad ještě v dětském věku dne 27. února 1757. Nápis na náhrobku říká: *“7. adaru 517 podle malého počtu zde byl pohřben hoch jako cedry, Gavriel, syn pana Elijakuma, památka*

jeho buď požehnána, z Ostrova. Jeho duše buď přijata do svazku živých.“

Jiný, na první pohled zcela běžný náhrobek obsahuje svědectví o neobvyklé tragické události – patří oběti vraždy. Obrat „Bůh pomstí jeho krev“ se vyskytuje výhradně v epitafech obětí násilné smrti (zejména těch, kteří zemřeli pro víru). Netypický je i časový nesoulad mezi úmrtím a pohřbením. Podle židovské tradice má být zemřelý pohřben co nejdříve, nejlépe hned v den úmrtí. Pan Avraham ben Šimeon Beer byl zavražděn v pátek 11. ledna 1828. Měl by tedy být pohřben buď ještě v pátek nebo nejpozději v neděli (sobota, kdy je vstup na hřbitov zakázán, nepřichází v úvahu). S pohřbením se však čekalo až do následující středy (16. ledna), zřejmě kvůli vyšetřování okolností zločinu. Podíváme se na celé znění neobvyklého epitafu:

“Zde je pohřben svatý mučedník, Bůh pomstí jeho krev, pan Avraham, syn pana Šimeona Beera z Mutěněna. Byl zavražděn 24. tevetu a pohřben v předvečer nového měsíce švatu 588 podle malého počtu, v dobrém jméne, s pláčem a velkým smutkem. Jeho duše buď přijata do svazku živých.“

Pokusy o přechod státní hranice v oblasti Českého lesa IV

Pavel Vaněk

Snad nezklamou čtenáře a příznivce časopisu Český Les, když následující příběh bude ze Všerubské vrchoviny. Geomorfologicky toto dělicí pásmo mezi Českým lesem a Šumavou patří do Českoleské oblasti, proto doufám, že toto zeměpisné ukročení k Jezvinci příliš nevadí. Oproti minulému příběhu se opět posuneme blíže k současnosti a pro dnešní příběh si zajdeme do roku 1975. Nepůjde nám pouze o příběh sám, ale chceme přitom říci i pár slov o změnách, které se od času minulého příběhu v Pohraniční strážě na českoleském teritoriu udály.

Špička pokusů o přechod hranice do Západního Německa a Rakouska, která souvisela s náladami československé společnosti po potlačení pokusů o reformu v roce 1968, tehdy již dávno odezněla. Ovšem i v období první poloviny 70. let se našli lidé, kteří měli poměrně slušnou šanci úspěšně přejít hranici. Byli to zaměstnanci podniků, lesních a zemědělských, kteří mohli do prostoru u státní hranice vstupovat v souvislosti se svými pracovními úkoly. Sem tedy můžeme zařadit i úspěšný pokus Josefa B. (1954), zaměstnance Československých státních lesů Nýrsko na počátku prosince 1975.

Co vůbec mohla čekat osoba, která se o tuto akci v roce 1975 pokoušela? Na rozdíl od doby před rokem 1964, kdy existovalo zakázané a hraniční pásmo, nepotřebovala propustku do dvou pásem, ale pouze do jednoho, protože nové hraniční pásmo v zásadě nahradilo dosavadní zakázané pásmo. V rámci tohoto povolení se ovšem rozlišovalo, zda se

jedná o pouhý vstup do hraničního pásma nebo také o vstup do prostoru mezi drátěnými zátarasy a státní hranicí. Nešlo o marginální záležitost. Zatímco do roku 1965, kdy byla střední stěna v třístěnném zátarasu připojena k rozvodu elektrického proudu o vysokém napětí, od počátku roku 1966 již nebyl tento životu nebezpečný prvek systému ochrany státní hranice používán. Tato změna si ovšem vynutila i přebudování drátěného zátarasu. V průběhu let se dospělo nejen ke změně koncepce drátěného zátarasu, tj. signální stěna s nízkým napětím, kontrolní orný pás a další stěna. V některých případech tento byl ještě doplněn plotem proti zvěři. Především však byl zátaras se signální stěnou budován v co největší vzdálenosti od státní hranice, aby v případě signálu podaného na velitelství roty z této stěny mohla skupina pohraničnicků zaujmout postavení na státní hranici ještě dříve, než tam uprchlík doběhne. Proto jsou také pozorovatelná u hlídkové stanoviště voleny především podél signální stěny a do prostoru mezi signální stěnou a státní hranicí jsou vysílány hlídky pouze k pokrytí některých prostorů nebo namátkově. Proto roste důležitost povolovacího řízení pro zmíněné pracovníky zemědělských a lesních podniků. Pro pohraniční brigádu jsou důležité nejenom poznatky vlastní, poznatky příslušníků vojenské kontrarozvědky (získané prostřednictvím sítě spolupracovníků), ale zejména poznatky teritoriálních oddělení Sboru národní bezpečnosti. Důležité mohlo být prakticky vše od pracovní morálky, přes dřívější zaměstnání, rodinné zázemí, ale i „drby“ nejružnější povahy.

Organizační změny, které se v Pohraniční stráží udály v letech 1972 a 1973, prakticky nemohl zaměstnanec podniku, který jej vysílal do hraničního pásma, postihnout, i když v jeho snaze se jej mohly dotknout. Především od 1. ledna 1972 byla Pohraniční stráž převedena z resortu obrany pod Federální ministerstvo vnitra. Komunistické vedení si od toho slibovalo lepší součinnost bezpečnostních složek. Dalekosáhlejší změny se ovšem staly příští rok. Důležité jsou i proto, že nebyly až do roku 1989 „převrstveny“ dalšími organizačními změnami. Od poloviny června roku 1973 již nenajdeme na státní hranici pohraniční roty, které by podléhaly 12. plánské

pohraniční brigádě. Tato brigáda se stala 12. školní brigádou a své roty a výcvikové prapory předala sousedním. 1. až 6. rotu a výcvikový prapor Halže převzala 5. chebská pohraniční brigáda a 7. až 12. rotu a výcvikový prapor Rozvadov zase 9. domažlická brigáda. Hudbu Pohraniční stráže, kterou měla 12. brigáda také ve své sestavě, předala Důstojnické škole Holešov. Naopak ke svým třem školním praporům v Chodové Plané (škola pro důstojníky v záloze), Zadním Chodové (poddůstojnická škola) a v Tisové (poddůstojnická škola pro výcvik spojovacích specialistů) převzala školní prapor Volary (škola pro automobilové specialisty a řidiče) a Výcvikové středisko

- *Plánek úseku 16. roty Sruby. Žlutě je vyznačena hranice hraničního pásma. Červené trojúhelníky vyznačují umístění pozorovatelů. Černá lomená čára znázorňuje trasu signální stěny, jsou na ní také vyznačeny vstupy (vrata). Čárkovanou modrou je vyznačena jízda traktoru, plnou modrou pak cesta Josefa B. pěšky.*

psůvůdů a služebních psů Libějovice v okrese Strakonice. 12. brigáda měla tedy od poloviny června výhradně připravovat důstojníky, poddůstojníky a další specialisty pro potřeby sestavy Pohraniční stráže.

V podmínkách 9. brigády Pohraniční stráže Domažlice tedy měla struktura jednotek

vypadat jako v následující tabulce.

Z tabulky vidíme, že roty od 12. brigády byly zařazeny na začátek sestavy, a také nás informuje, že se po sedmi letech objevuje jako strukturální prvek velitelství pohraničního praporu. V jedno z velitelství se přeměnil výcvikový prapor Rozvadov. Kromě toho zů-

1. prapor Rozvadov	2. prapor Poběžovice	3. prapor Nýrsko
1. rota Vašíček	7. rota Pleš	13. rota Folmava
2. rota Stoupa	8. rota Bernstein/Rybník	14. rota Maxov
3. rota Hraničky	9. rota Hraničná	15. rota Všeruby
4. rota Nový Dvůr	10. rota Nemanice	16. rota Sruby
5. rota Diana	11. rota Čerchov	17. rota Kateřina
6. rota Železná	12. rota Bystřice	18. rota Zadní Chalupy
		19. rota Pod Ostrým

▪ *Tiskopis povolenky do hraničního pásma.*

Evid. číslo: A ■ 119307

PROPUSTKA DO HRANIČNÍHO PÁSMU

Jméno a příjmení
 datum narození druh a číslo průkazu totožnosti
 trvalý pobyt
 důvod vstupu do HP
 povolen vstupu do prostoru HP
 zvláštní oprávnění
 V dne 19.....
 Platnost do Razítko a podpis

Platnost prodloužena do razítko a podpis	Platnost prodloužena do razítko a podpis	Platnost prodloužena do razítko a podpis	Platnost prodloužena do razítko a podpis
--	--	--	--

stala v sestavě brigády jednotka k zabezpečení výcviku nováčků a k vytvoření zálohy pro pohraniční operace. Na rozdíl od dřívějšíka však byla pouze jedna a to pod názvem záložní a výcvikový prapor dislokovaný, stejně jako velitelství 2. praporu, v Poběžovicích.

Tolik tedy k základním rysům organizace brigády Pohraniční stráže.

Zmiňovaný Josef B. přijel ráno po sedmé hodině, ještě za tmy, s traktorem k vratům signální stěny v úseku 16. roty Sruby. Protože vlastnil propustku do hraničního pásma a byl v seznamu lesních dělníků prověřených pro vstup na vnější stranu ženině-technického zabezpečení, hlídka jej po hlášení na rotu propustila dále. V onom seznamu se nacházely osoby, které mohly pracovat na vnější straně zátarasů bez zajištění pohraničních hlídek.

Josef B. začal přibližovat dřevo na určená místa. Následným vyšetřováním bylo zjištěno, že jel dvakrát. Pak odjel ke státní hranici a zanechal traktor se spuštěným motorem u ní. Po nějaké době došla od příslušníků vojenské kontrarozvedky zpráva, že ve vesnici Jägershof vzdálené asi 600 m od hranice se nachází občan české národnosti. Na státní hranici byla vyslána z velitelství brigády důstojnická hlídka, aby pozorovala činnost na území souseda ve zmiňované lokalitě. Dále byla vyhlášena kontrola ženině-technického zabezpečení u 16. a 17. roty, které se nacházely proti západoněmeckému Jägershofu. Zajímavé je nesporně zjištění, že i tuto kontrolu prováděli vojáci z povolání – velitelé rot. Oba úseky po nich dokonce překontroloval velitel praporu a náčelník operačního oddělení velitelství brigády. Ani jedna z kontrol však neprokázala překonání signální stěny. Jak je vidět, pohraničníci si tento případ nespojili s traktoristou. Zmiňovaná důstojnická hlídka až ve dvě hodiny odpoledne nalezla opuštěný traktor s běžícím motorem a stopy vedoucí od traktoru ke státní hranici. Přestože už to bylo

zbytečné, byl vyhlášen pohraniční poplach u 16. roty a provedeno zakrytí státní hranice. Na místo odjel náčelník štábu brigády a náčelník operačního oddělení. Závěry šetření potvrdila i informace získaná náčelníkem oddělení pasové kontroly Folmava. Nádech komiky nepostrádá fakt, že podle odhadu pohraničnicků měl Josef B. přejít hranici mezi 8. – 9. hodinou, avšak traktor se spuštěným motorem objevili pohraničníci (vojáci z povolání) až ve 14 hodin.

Když velitelství 9. brigády PS hledalo příčiny úspěchu traktoristy, tak konstatovalo, že v úseku roty sice pracuje v prostoru za drátěným zátarasem velké množství lidí na lesnických, melioračních a zemědělských pracích, avšak kontrola těchto skupin byla minimální nebo žádná. Konstatovalo se, že vstup osob za drátěný zátaras byl povolován i v neodvodněných případech a že kontrola pracoviště ze strany funkcionářů roty neexistovala. V ideálním případě měla vždycky hlásit práci na konkrétní den dotyčná organizace. Lze soudit, že pokud dlouhodobě, téměř každý den, vstupovala za drátěný zátaras tatáž skupina nebo titíž jednotlivci, pohraničníci je propouštěli za drátěný zátaras, i když neměli předchozí vyrozumění hospodářské organizace. Možná, že na to podniky i hřešily. Mohly v případě nevpustění argumentovat hospodářskými ztrátami a zde by se Pohraniční stráž hájila jen obtížně.

Je otázka, zda přenesení vydání souhlasu se vstupem jednotlivce za drátěný zátaras až na úroveň velitele brigády nebo namátkové velení kontrolních hlídek mohly být tím zásadním opatřením. I přesto měli mezi československými občany stále největší šanci ti, kteří za „dráty“ vstupovali z pracovních důvodů.

Použité archivní materiály:

Archiv bezpečnostních složek Brno-Kanice
fond 2344 – 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice,
fond 2347 – 12. brigáda Pohraniční stráže Planá,
fond 2357 – Hlavní správa Pohraniční stráže
a ochrany státní hranic.

Zlato u Neualbenreuthu

Jiří Hlávka

Výskyty zlata v okolí Neualbenreuthu v Hornofalckém lese patří k lokalitám známým odpradáva. Řadu zmínek obsahují starší archiválie (tzv. „Wahlenbüchern“), jejichž obsah shrnují později Pachelbel (1716) či Kretschmann (1741) (in Lehrberger 1996). Zlatonosné zrudnění a stopy dolování, které jej doprovází, leží v tzv. „waldsassenském břidličnatém pohoří“, přímo na hranicích Čech na západních svazích masivu Dyleně. Na bavorské straně je centrem starého kutání oblast vymezená obcemi Neualbenreuth, Ottengrün a Ernestgrün. Práce menšího rozsahu se nachází i na české straně v okolí osady Mýtina (Altalbenreuth) a Kyseleckého hamru. Hochstetter v roce 1855 (in Lehrberger 1996) zmiňuje rýžování zlata

▪ *Situace historických zlatodolů a rýžovnických „sejpů“ v okolí Neualbenreuthu (podle T. Herzoga)*

na dvou malých potocích u Bärenlohu a u Slatiny. Drobné zlatinky se zde dají vyrýžovat i dnes. V naší oblasti poměrně vzácné výskyty zlata v linii Dolní Žandov – Dyleň – Nahý Újezdec – Oldřichov u Tachova jsou pravděpodobně spjatý s tektonickou strukturou českého křemenného valu, resp. jeho zpeřenyými, křemenem vyplněnými, žilami. V Hornofalckém lese byly četné pozůstatky historického dobývání zlata v okolí Nového Albenreuthu zmapovány v 90. letech minulého století.

Cenné informace o situaci v blízkém pohraničí Horní Falce na konci 18. století nám podává dílo Matyáše Flurla „Popis hor v Bavorsku a Horní Falci“ (Beschreibung der Gebirge von Baiern und der oberen Pfalz) vydané v roce 1792 v Mnichově. Flurl byl významným znalcem geologie a hornictví ve své době, horním a mincovním radou, profesorem věvodské Mariánské akademie v Mnichově. K popsání „hor“ podnikl řadu náročných cest, o kterých referoval formou dopisů „... Jeho Excelenci vysoce urozenému panu Zikmundovi, říšskému

hraběti z Haimhausenu a Ottershausenu, pánu na Chodové Plané, Chodově, Kyjově, Sv. Kříži, Trstěnicích a rytířském statku Panský vrch v Čechách, Jeho Jasnosti, bavorskému královskému komoří a tajnému radovi, presidentovi horního kolegia, vrchnímu mincmistrovi a hormistrovi v Bavorsku a Horní Falci, jakož i řídícímu kurfiřtské porcelánky a čestnému prezidentovi kurfiřtské Akademie věd v Mnichově.“

Matyáš Flurl ve svém díle uvádí první přehled o poloze a historii zdejších dolů. Písemnými archiváliemi podložená fakta o vývoji zlatodolů až do 20. století shromáždili Seitz & Wolf (1971) a později Köstler (1992) (in Lehrberger 1996). Následující text do značné míry vychází z obou těchto prací a v nich uvedených archiválií.

Kutání na zlato v oblasti Nového Albenreuthu spadá do dvou časově oddělených period. První a prakticky nejdůležitější fáze dolování probíhala ve 13. – 16. století. Druhá fáze, sice velmi pestrá, avšak do značné míry provázena spekulacemi a nezdary, zahrnuje první třetinu 20. století.

Samotné počátky dolování, jak tomu často v případě zlata bývá, lze i v okolí Nového Albenreuthu nacházet někde na úsvitu dějin. První písemné zmínky lze spojovat s rokem 1230, kdy král Jindřich VII. povoluje klášteru Waldsassen „všechny žíly se zlatem, stříbrem a jinými kovy, které se na statcích kláštera nacházejí, k vlastnímu užítku zpracovávat“. Z nárůstu hustoty osídlení v kraji na konci 14. století někteří autoři vyvozují, že se část obyvatelstva musela věnovat hornictví.

Dřívější těžbu zlata na východních svazích Dyleně dokládá rovněž pomístní název „Goldschachtl“ na starých mapách.

Z archivních pramenů je ovšem zřejmé, že tento důl byl již v roce 1534 opuštěný. Dolování tedy muselo být aktivní již ve 14. století. Ze 16. století jsou známé názvy konkrétních dolů v revíru Neualbenreuth. Tak je v roce 1533 zmiňován důl „Zlatý lev“ (Gulden

Löwen) a v roce 1568 „St. Gottesgab“ a „St. Reinhard-Zeche“. První ze jmenovaných se později jmenoval „Churfürst“, na místě druhého vznikl důl „Zlatá hvězda“ (Guldensstern). V údajích o výtěžku z dolu „Zlatý lev“, který byl spíše střední, nacházíme zajímavou zmínku svědčící o vysoké technické úrovni tohoto provozu. Na dole byl osazen tzv. „Kunst“ – mechanismus zajišťující čerpání přítoků důlních vod, dopravu rubaniny a mužstva v jámě. Těžní stroj, který údajně „nebyl v celém Německu k vidění“, obstarával velký užitek a úsporu vysokých nákladů. Byl poháněn a obsluhován několika osobami. Trend směřující k úspoře osazenstva prostřednictvím složitější mechanizace se rozvíjí od poloviny 16. století.

Ze zápisů v horní knize z roku 1562 (Zubussbuch) vyplývá, že se na zdejším dolování podílely významné osobnosti. Nejen, že samotný kurfiřt falckrabě Friedrich III. vlastnil 13 kuxů, byli zde i jiní velmi vážení spoluzetři, jako např. tehdejší místodržitel, falckrabě Ludvík, vévoda Kryštof z Württembergu, falckrabě Johann Kasimir a další šlechtici, vysocí dvorští úředníci, či měšťané nedalekého Chebu. Dolové podíly, tzv. kuxy, ovšem vlastnili i samotní horníci. Zajímavým svědectvím je dochovaný zápis tehdejšího perkministra Anselma Ruelleina z roku 1574, podle kterého byl výtěžek za poslední tři kvartály 9 hřiven 10 lotů 1 kventlík zlata, které svojí ryzostí převyšovalo 22 karátů (asi 2,68 kg).

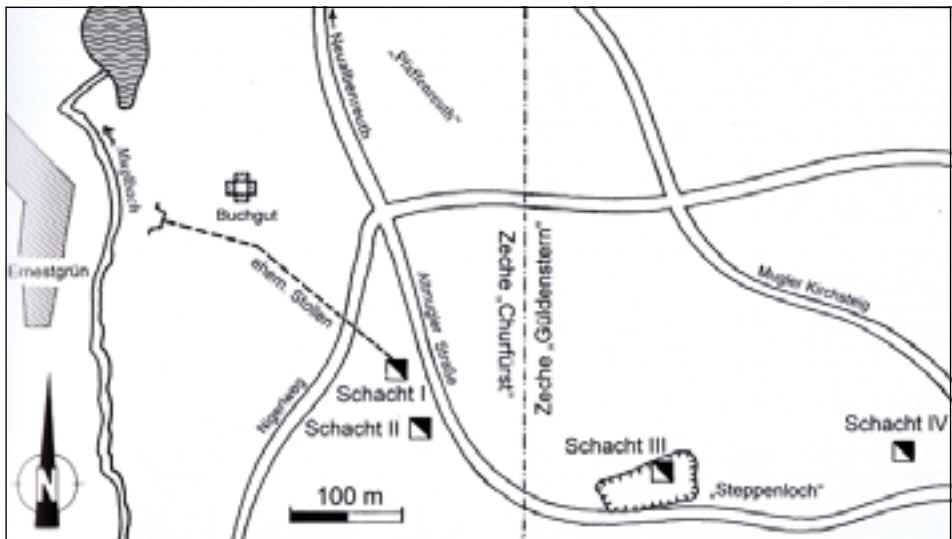
K důlnímu provozu náležela vedle štolý a šachet také mokrá úpravna, tzv. „prádlo“ (Waschwerk), kde se ruda drtila a na několika splavech se z rudného koncentráту oddělovalo zlato. Dolování zřejmě nebylo zvláště úspěšné, protože v roce 1572 falckrabě Friedrich dokonce poskytoval místní chudině peněžité dary, aby se „zbožně a pilně za pozeňání hor modlili“. V té době byly odkryty nové žíly v lese zvaném „Burgholz“ u Troglause Mühle a zřejmě zde byl v roce 1576 otevřen

nový důl. Ve 20. století byl důl znám pod označením „Prinzregent –Zeche“ a v lese nad mlýnem po něm zůstala mohutná propadlina, která je patrná ještě dnes.

V roce 1595 bylo sice zdejší dolování již v tísni, avšak perk mistr z Jáchymova Gabriel Kolb se svým synem, perk mistrem z Oloví, po své návštěvě zdejších dolů St. Gottesgab (Boží požehnání) a Reinhard, sdělují ve své zprávě tehdejšímu hormistrovi na dolech u Albreuthu, aby dolování bylo znovu obnoveno. Stejně důraznou zprávu obdržel falckrabě Friedrich. Ještě v roce 1613 je zaznamenána propůjčka na štole St. Paulus u Kalmreuthu, avšak i toto kutání záhy ukončily nepokoje spojené s třicetiletou válkou, především silné zdecimování obyvatelstva. Následně zažilo svůj rozkvět dolování železných rud v okolí Ottengrünü, zatímco zlatonosné žíly zůstaly v klidu až do začátku 20. století. Teprve roku 1898 získal cech „Prinzregent“ podnikatel Beda Becker z Berlína a pokoušel se vymáhat starou štolu. Od roku 1900 vlastnil i oba doły Kurfiřt a Zlatá hvězda. Již v roce 1903 prodal cech „Prinzregent“ majiteli továrny na jízdní

kola, Georgu Bayhovi z Kolína nad Rýnem. Ještě v průběhu první světové války se pokoušel Becker své dva doły u Kalmreuthu rozšířit, což mu ovšem nepovolil báňský úřad. Tak začal v květnu 1918 na starém místě s novými otvírkovými pracemi a dokonce začal hloubit šachtu č. IV asi 500 metrů východně od šurfu Steppenloch. Pro nedostatek pracovních sil ovšem musel provoz ještě téhož roku zastavit. Až do roku 1924 zde pokoušela štěstí jiná privátní společnost, pro vážné bezpečnostní závady však musela báňská policie důl uzavřít. V letech 1926–1928 podnikala nové průzkumy a otvírkové práce společnost Herold AG. V roce 1930 přešlo držení dolů na společnost Bayerland AG, která měla poblíž Pffaffenreuthu u Waldsassen svůj důl na sírníkové rudy. Po opětovných geologických dobrozdáních, která pojednávala vedle primárního zrudnění také o zlatonosných náplavech v Kalmreuthu (v. Gaertner 1935), byl provoz v lednu 1936 konečně zastaven. Dolová práva ovšem zůstala firmě Bayerland AG a dodnes je zřejmě vlastní její nástupnické organizace.

▪ Šachty prováděné východně od Ernestgrünü Beckerem po roce 1918 (podle Gaertnera 1935)

▪ *Novodobě vyrýžované zlatinky (šířka snímku 6mm, Nabý Újezdec u Tachova).*

V polovině 80. let minulého století zde prováděla firma Preussag jádrové vrty v okolí Troglauer Mühle. V křemenných žilách však byla nalezena pouze wolframová ruda a velmi malý obsah zlata. V rámci nařízení bavorského geologického zemského úřadu bylo T. Herzogem provedeno podrobné mapování montánních pozůstatků a šlichová prospekce vodotečí v okolí Neuualbenreuthu. Systematický průzkum prokázal, že je zlato rozšířeno téměř v celé oblasti, nejvýznamnějším ovšem zůstává místo starých hornických prací.

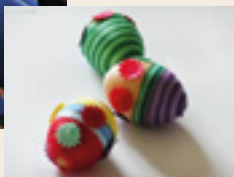
Ve zbytcích rýžovníckých sejpů, stejně jako v okolních zvětralých svorech lze při pláchnutí v potocích nalézt velmi hezká, zakulacená zrna krvavě červených granátů. Přítomnost granátů v okolních horninách je

přirozená v širším regionu. Na řadě nalezišť se lze setkat s hezky omezenými krystaly granátu v okolních horninách.

O geologické stavbě a vzniku ložiska se zmiňuje již v. Gaertner (1935). Zrudnění, jak alespoň pozůstatky starých prací ukazují, je paralelní s břidličnatostí ve směru východo-západním a plynule se vytrácí. Je vázáno na spodnokambričké neuualbenreuthské vrstvy. Nepravidelné zrudnění se vyskytuje i mimo hlavní struktury ve spojení s arsenopyritem. Někteří autoři se přiklání k názoru, že se jedná o redeponované fosilní rýžoviště, což se ovšem neslučuje s polymetalickým charakterem zrudnění. Spíše se jedná o silně tektonicky přeměněné hydrotermální ložisko.

▪ *Foto M. Korda.*

ZPRÁVY SPRÁVY

Velikonoce na Správě CHKO Český les

Před Velikonocemi uspořádala Správa CHKO Český les pro žáky z příměstské základní školy již tradiční tvůrčí dílny. Děti si během dílen obarvily vajíčko nebo upletly velikonoční koule z pedigu.

Jan Edl

Požár Nové Vsi v roce 1946

V tomto roce si připomínáme 65. výročí katastrofálního požáru obce Nová Ves. „Díky“ tomuto požáru se obec objevila na stránkách celostátního tisku, ve filmovém týdeníku a navštívil jí i ministr vnitra.

O požáru jsme poprvé informováni ze zpráv bezpečnostního referenta Okresní správní komise (OSK) v Tachově Jaroslava Kratěny, zasláných ministerstvu vnitra a souběžně ústřednímu sekretariátu KSČ (J. Kratěna byl do OSK nominován KSČ). Požár vypukl 12. dubna 1946 v 11 hodin 10 minut v severozápadní části obce, v domě Terezie Guberové čp. 177. Po zpozorování požáru ženami bydlícími v okolních domech byla snaha oheň lokalizovat. Plameny se však rychle rozšířily na okolní stavení. Bezúspěšně se snažili hasit také na místo přispěchavší příslušníci stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) z Nové Vsi, kterým přišel na pomoc nejdříve hasičský sbor ze sousední Diany a později i z dalších obcí (Málkova, Boru, Železná, Bělá nad Radbuzou a Tachova). Požáru padlo za obět 75 obytných domů, 56 stodol, 60 stájí, kostel, fara, škola a stanice SNB. Celková škoda byla vyčíslena na 14 500 000 Kčs. Při požáru nebyl nikdo usmrčen ani zraněn a z hospodářského zvířectva bylo zachráněno 530 kusů hovězího dobytka, pouhých 10 uhynulo a 5 muselo být poraženo. Za účelem dalšího šetření OSK v Tachově nařídila zajištění 31 Němců. Záchranných prací a pozdějšího vyšetřování se zúčastnili příslušníci stanic SNB Nová Ves, Přímada, Rozvadov, Bor, Bělá nad Radbuzou a Tachov, dále příslušníci 7. roty pohotovostního pluku 1 Národní bezpečnosti, část tachovských vojenských jednotek

a příslušníci obranného zpravodajství v Tachově. Na místo neštěstí se ihned dostavili předseda OSK František Tretera a bezpečnostní referent J. Kratěna. Ve večerních hodinách pak vedoucí kriminální ústředny a zemské úřadovny Státní bezpečnosti z Prahy, dále oblastní velitel SNB v Chebu, který převzal vedení vyšetřování požáru. O dva dny později 14. dubna 1946 postiženou obec navštívili ministr vnitra Václav Nosek a hlavní velitel SNB Oldřich Kryštof.

Jak je možné, že se původně lokální oheň střechy obytného domu rozrostl tak, že byla zničena většina vesnice? Hlavním důvodem bylo sucho, které v dubnu 1946 panovalo (v době požáru nepršelo již 5 týdnů) a silný vítr, který vál směrem od domu čp. 177 do svahu, na němž většina Nové Vsi stála. Ten nejenže výborně podporoval požár, ale přenášel i hořící kusy střech na ostatní budovy. Podle zprávy J. Kratěny byly navíc některé domy pouze dřevěné, kryté šindelovou střechou. Na likvidaci požáru nebyl dostatek vody a ani lidí, kteří by ho mohli hasit. Přestože v té době žilo v Nové Vsi asi 1 000 Němců a 12 Čechů, většina praceschopného obyvatelstva pracovala v sousední Dianě. Ostatně ohně si jako první všimly ženy, které nesly svým mužům do Diany oběd.

Tento požár byl okamžitě interpretován jako sabotáž Němců, a proto si J. Kratěna ve zprávě všiml postojů obyvatel po roce 1938. Ti byli již od roku 1938 organizováni převážně v SdP (Sudetendeutsche Partei) a v květnu 1938 získala strana ve volbách do obecního zastupitelstva 12 z 18 mandátů. V době

▪ *Nová Ves včetně kostela zachycená někdy v období před požárem. Foto archiv Z. Procházka.*

zvýšeného nebezpečí v roce 1938 uprchla, dle zprávy J. Kratěny, většina mladých zbraně schopných mužů z Nové Vsi do Německa, kde vstoupila do polovojenských jednotek tzv. Freikorps. Po osvobození přecházelo zdejší obyvatelstvo ve velké míře do Německa a pokoušelo se zachránit svůj majetek. V okruhu těchto ilegálně uprchnuvších Němců také hledal J. Kratěna pachatele zdejšího požáru. Na stejné viníky poukázal i vedoucí oblastní odbočky Státní bezpečnosti v Chebu ve své

zprávě o požáru ze dne 17. dubna 1946. Tuto teorii podporoval i datum dalšího odsunu Němců z obce – 15. dubna 1946. To, že viníci byli automaticky hledáni v řadách německého obyvatelstva, souviselo rovněž s blížícím se termínem voleb a tlakem na urychlený odsun německého obyvatelstva. Tato tendence byla na jaře 1946 v Československu obecná a všechny strany se na protiněmecké náladě snažily získat hlasy. Nejtvrdší postup a největší zásluhy si však přisvojovala KSČ kontrolující

▪ *Stejný pohled v roce 2011. V levé části je nejvíce patrné úplné vymizení zástavby. Foto M. Prokopová.*

hlavní silové resorty i důležité ministerstvo informací. O tom, že případ Nové Vsi nebyl ojedinělý, svědčí i zpráva o požáru skladiště sena a slámy, k němuž došlo v Boru o čtyři dny později 16. dubna 1946. Přestože bezpečnostní referent J. Kratěna ve zprávě uvedl, že dle výpovědi zaměstnanců drah vypukl požár od projíždějící lokomotivy, neopomněl zmínit i Němce: „Není vyloučeno, že byl oheň založen pracujícími tam Němci, a že využili projíždějící kolem lokomotivy.“

O požáru samozřejmě podal zprávu ministerstvu vnitra i předseda OSK F. Tretera. Ta je ovšem podstatně strážlivější a závěry ponechává na orgánech SNB. Ve své zprávě uvádí, že obyvatelé byli zaměstnání převážně v lesních a pilařských podnicích velkostatku Velké Dvorce. Protože byly v té době okolní lesy zachyceny kůrovcem, uvažovala dokonce OSK k odložení jejich odsunu až na jaro 1947.

Tomu se ovšem sami Němci bránili s tím, že by na ně bylo nahlíženo jako na nepřátele národa (překlad konfiskačních vyhlášek) a žádali co nejrychlejší odsun. Na obyvatele měl značný vliv farář Josef Böhr a nebyly žádné důvody, aby k obyvatelům obce měla OSK nedůvěru. I předseda F. Tretera ale zmiňuje možné negativní vlivy z blízkého Bavorska. Podrobnou zprávu bezpečnostních složek o vzniku, průběhu a dosahu požáru včetně fotoalba předložil ministerstvu vnitra již 16. dubna 1946. Doposud se ji ale mezi dochovanými archiváliemi ministerstva vnitra nepodařilo nalézt (pokud se vůbec dochovala).

Zcela odlišnou verzi vzniku požáru nabízí protokol sepsaný 5. června 1946 na ministerstvu vnitra s farářem v Nové Vsi Josefem Böhrem. Ten se na ministerstvo dostavil, aby intervenoval ve prospěch propuštění 18 zatčených občanů z Nové Vsi. Podle jeho předsvědčení vznikl požár od nákladního vozu zn. „Sentinel“, který krátce před požárem obcí projížděl. Toto vozidlo, patřící Kolowratovým lesním podnikům na Dianě, projíždělo obcí často a vzhledem k velkému stoupání v obci mu vždy vylétalo z komína mnoho jisker.

Od tohoto vozu prokazatelně vznikl požár již jednou v osadě Novohradský. V protokolu je také uvedeno, že o této příčině požáru jsou přesvědčeni jak místní občané, tak místní české orgány. O propuštění 18 zatčených mužů žádá i proto, aby bylo možné zvládnout polní práce, protože ve vesnici již zbyly pouze ženy a děti. Ostatní muži za války padli, jsou nezvěstní či uprchli přes hranice a na obhajobu obyvatel Nové Vsi ještě udává, že většina občanů byla před příchodem nacistů sociálními demokraty (to uvedl ve své zprávě i J. Kratěna, ale důraz kladl na období po roce 1938). Farář Böhr byl za války vězněn v koncentračním táboře v Dachau, takže, jak je v protokolu uvedeno, by se obyvatel Nové Vsi nezastával, kdyby byli vinní. Na základě jeho intervence byli všichni zadržovaní propuštění a později odsunuti.

Okamžitou reakcí na požár bylo zavedení hlídkovací povinnosti českého obyvatelstva o den později. Přímým důsledkem bylo zpřísnění předpisů pro německé obyvatelstvo na okrese Tachov. Bylo zdůrazněno, že německé obyvatelstvo v pracovním poměru musí nosit předepsanou bílou pásku, označenou P. Byly zavedeny nákupní hodiny pro Němce od 11 do 12 hodin a od 16 do 17 hodin a pracovní povinnost pro německou mládež od 14 do 21 let na sobotu odpoledne a neděli dopoledne. Úřední hodiny OSK pro Němce byly stanoveny na čtvrtek od 8 do 12 hodin, a to pouze v češtině. Kdo neměl tlumočníka, musel předem zaplatit v účtárně OSK 30 Kčs. Dále bylo upozorněno na platnost nařízení pro Němce – o zákazu vycházení mezi 20 hodinou večerní a 6 hodinou ranní, či o zákazu vzdalovat se přes 4 km od svého bydliště bez povolení OSK.

Vedle toho členové OSK na své schůzi 15. dubna 1946 odsouhlasili evakuaci obyvatelstva z Nové Vsi na práce do okresu a vnitrozemí, s tím, že lesní dělníci měli být přesunuti do Svaté Kateřiny. Na základě usnesení OSK žádal 17. dubna 1946 bezpečnostní referent J. Kratěna ministerstvo vnitra o schválení

„vyliďnění obyvatelstva z obce Nová Ves“. Mělo se jednat o všechny praceschopné muže od 14 let, s tím, že jejich rodiny by byly na okrese ponechány až do posledního odsunového transportu. Ministerstvo vnitra tuto aktivitu nejenže okamžitě odmítlo, ale žádost se stala zřejmě posledním podnětem pro vydání důvěrného výnosu ze dne 19. dubna 1946, kterou byla odvetná opatření namířená proti Němcům zakázána. Příslušné národní výbory, resp. správní komise byly poměrně důrazně upozorněny na možné následky tohoto neuváženého postupu s tím, že beztak mají být všichni Němci odsunuti, ale způsobem lidským a organizovaným. Dále bylo připomenuto, že ani s ukládáním hromadných trestů nemůže být vysloven ze strany ministerstva souhlas, neboť odporovaly

právním zásadám, na nichž bylo postaveno platné právo v Československu. Přesto zřejmě část obyvatel musela být z Nové Vsi evakuována, protože se ocitli bez střechy nad hlavou. Nestalo se tak ovšem v tak masovém měřítku, o němž původně členové OSK přemýšleli.

Z ničivého požáru se již obec nevzpamatovala. O tom svědčí i prostá statistická data. V roce 1930 žilo v Nové Vsi 955 obyvatel ve 167 domech, zatímco v roce 2001 48 obyvatel ve 14 domech. Stanice SNB byla v obci zrušena ještě v roce 1946, sídlo MNV se přesunulo do osady Diana a škola byla uzavřena úplně (otevřena pak byla krátce v letech 1960–1963). Pozdějším demolicím podlehla i dominanta obce – farní kostel sv. Linharta, který byl po požáru provizorně zastřešen.

ZPRÁVY

SPRÁVY

Vítání ptačího zpěvu ve Stříbře

Všichni milovníci ptactva a přírody se v sobotu 30. dubna sešli v Knížecí aleji v Tachově, aby pod vedením ornitologů uvítali a oslavili první ptačí hlasy. Akce byla zahájena vycházkou za ptačími hlasy pod vedením RNDr. Pavla Řepy. Poté pokračovala ukázkou odchytu a demonstrací odchycených druhů, návštěvníci si mohli zblízka prohlédnout co pěnici černohlavou a kosa černého. Do ptačího zpěvu se přišlo zaposlouchat téměř 30 zájemců. Akci uspořádala za podpory Plzeňského kraje Správa CHKO Český les ve spolupráci s Českým svazem ochránců přírody Sylva Lunae a občanského sdružení MEZI LESY.

▪ Foto J. Cholenský a M. Prokopová.

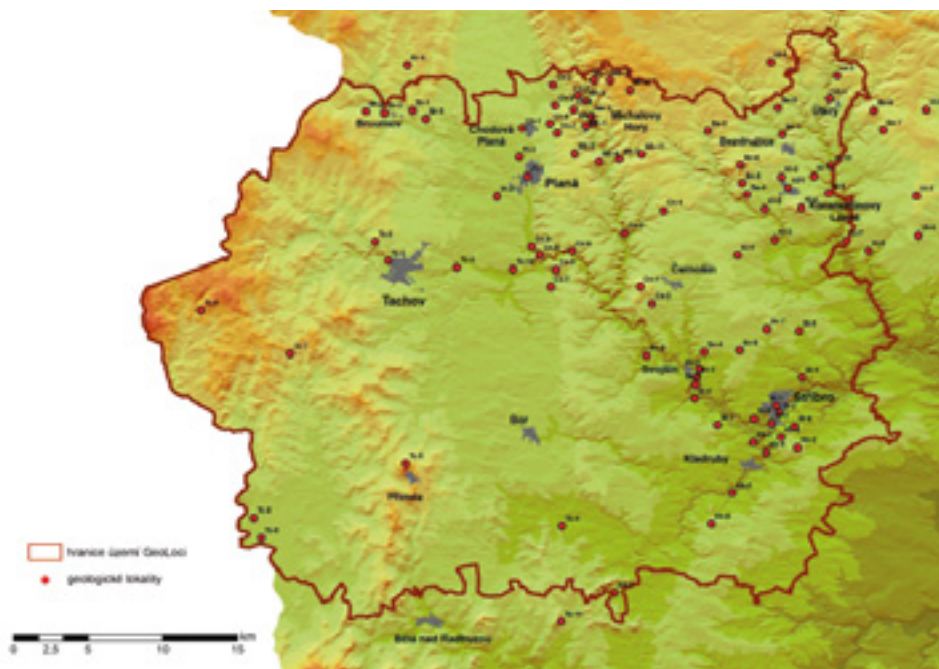
Další krok ke vzniku Česko-bavorského geoparku

Jiří Hlávka

Na přípravě projektu přeshraničního geoparku se dnes podílí tři základní subjekty – část bavorská, která získala v únoru roku 2011 certifikaci národního geoparku „Bayern-Böhmen“, větší část území karlovarského kraje, která byla pod názvem „Egeria“ vyhlášena v červnu roku 2010 jako v pořadí druhý národní geopark v České republice a „kandidátské území“ GeoLocí (bývalý okres Tachov a město Úterý) v Plzeňském kraji. Po získání certifikace dílčích subjektů na „národní“ úrovni se chce Česko-bavorský geopark ucházet o zařazení do Sítě evropských geoparků UNESCO.

S příchodem nového tisíciletí se zrodila myšlenka vytvořit v rámci přeshraniční spolupráce Česko-bavorský geopark.

V roce 2001 oslovili kolegové z KTB Geo-Zentrum ve Windischeschenbachu nejdříve partnery z Karlovarského kraje, o rok později se k přípravám projektu připojil Plzeňský kraj. Pro plzeňskou část geoparku byla vypracována prvotní analýza „GeoPark, Sběr informací z oblasti geologie“. Od podzimu roku 2002 se plzeňská část systematicky zapojila do příprav společného projektu. Koncem roku byla dokončena karlovarskou stranou Studie proveditelnosti geoparku Egeria za finanční podpory fondů Phare. V roce 2003 byl k přípravě projektu vyzván Hornicko-historický spolek v Plané, který neúspěšně žádal evropské fondy Phare o dotaci na vypracování studie pro území Plzeňského kraje.

▪ *Území Geoparku GeoLoci s vyznačením zájmových lokalit.*

Dne 25. června 2003 bylo slavnostně podepsáno Společné prohlášení o podpoře Česko-bavorského geoparku hejtmány Karlovarského a Plzeňského kraje na české straně a landráty čtyř zainteresovaných německých okresů Neustadt, Tirschenreuth, Wunsiedel a Bayreuth.

V roce 2004 se díky iniciativě Mikroregionu Konstantinolázeňsko za spolufinancování obcí podařilo získat v rámci programu SROP, Opatření 4.1. finanční podporu na zpracování alespoň základní problematiky geoparku na území Plzeňského kraje. V říjnu téhož roku bylo zadáno zpracování studie, která na základě terénní rekognoskace přinesla katalog geologicky nejzajímavějších míst. Kromě této práce byly vyhotoveny další studie sloužící k rozpracování projektu na území Plzeňského kraje.

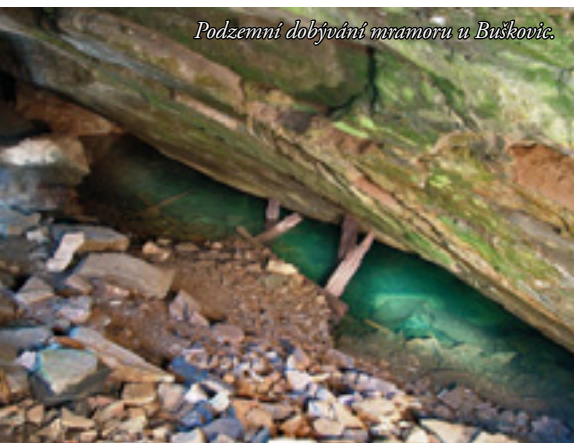
Dne 21. října 2008 byla zakladatelskou smlouvou ustavena obecně prospěšná společ-

nost GeoLoci. Na založení se podílí 17 subjektů (měst, obcí, NNO, právnických i fyzických osob). Z nejvýznamnějších lze jmenovat města Stříbro, Planá, Kladruhy a Hornicko-historické spolky v Plané a ve Stříbře.

V roce 2009 byl koncipován projekt montánně-historické naučné stezky v Michalových Horách a bylo koordinováno zpracování projektové dokumentace na rekonstrukci památkově chráněného objektu tzv. "Bergamtu" v centru Michalových Hor.

Od roku 2006 zasedají představitelé GeoLoci jako hostující člen Rady národních geoparků při MŽP ČR.

V červenci roku 2011 předložila GeoLoci o.p.s. Radě národních geoparků nominační dokumentaci pro udělení certifikace na národní úrovni. Poslední dva zářijové dny proběhla terénní inspekční cesta dvou členů Rady Národních geoparků do kandidátského území Národního geoparku GeoLoci.

Podzemní dobytí mramoru u Buškovic.

Dne 4. listopadu Rada národních geoparků na svém zasedání jednohlasně doporučila ministrovi životního prostředí vyhlásit „Národní geopark GeoLoci“, v pořadí tedy třetí v České republice. Lze předpokládat, že slavnostní předání certifikátu proběhne v lednu příštího roku.

Ačkoliv je geopark v podstatě oblast s vybranou sítí geologicky zajímavých lokalit, nemusí být zaměřen pouze na geologii. Geopark je symbolem propojení místních subjektů, jejichž společným zájmem je pečovat o zajímavé lokality v regionu, přičemž důvody mohou jít napříč uměle vymezenými obory lidské činnosti. Prvořadým a stále aktuálním úkolem geoparku by měla být, dle možností,

ochrana geologického dědictví. S tím ovšem úzce souvisí usilovná osvětová činnost, která často přechází až ve formy „misionářství“, protože veřejnost a obecní samosprávy, vcelku právem, o hodnotě některých geologicky významných lokalit nemají často ani potuchy. Činnost geoparků má přispívat ke zvelebování přírodního prostředí a k udržitelnému rozvoji území, veřejnost je zde srozumitelnou formou seznamována s výsledky vědeckého výzkumu. Motivací k jejich návštěvě má být poznávání, nikoliv rekreace. Program pro návštěvníky je veden zásadami ekoturistiky a poznávací turistiky.

Geopark GeoLoci, či zjednodušeně bývalý tachovský okres, pokud jej vytrhneme z celkového kontextu, se může na první pohled zdát méně atraktivním, či nezajímavým. Geologickými a přírodními výtvoři se může jen velice těžko srovnávat s takovými oblastmi, jakými jsou v Českém masivu např. Barrandien nebo Moravský kras. Toto srovnání nás možná vede k zásadní otázce, zda ona atraktivní území, kde je již tak dost vysoká turistická návštěvnost, o kterých byly napsány stovky vědeckých prací, potřebují další zviditelnění, či ochranu. Ochrana geologického dědictví a prezentace geologických výtvorů je v takových územích více méně předmětem vyhlášení velkoplošných chráněných území a přirozenou náplní práce příslušných správ.

Interiér hornického muzea „Štola Ondřeje Šlika“ v Plané.

Naproti tomu GeoLocí chce plně využít principů „geoparku“ k tomu, aby mohlo vytvořit adekvátní platformu k ochraně, interpretaci a popularizaci geologicky významných lokalit, o kterých, ačkoli jsou cenné a zajímavé, veřejnost mnohdy postrádá jakékoli povědomí. Řada míst, třeba i méně atraktivních, avšak dokládajících geologický vývoj krajiny, či montánní historii, je tak ponechána svému osudu a postrádá jakékoli ochrany.

Při detailnějším pohledu na kandidátské území lze spatřit řadu zajímavých i atraktivních lokalit, či témat k další interpretaci a vědeckému zkoumání. Globálně vzato, s využitím těchto geologických fenoménů, lze zprostředkovat žádoucí rozvoj turismu a přispět k ekonomickému rozvoji regionu. Z geologických zajímavostí lze vzpomenout majestátné údolí řeky Mže, kde souvislá skalní defilé představují pozoruhodný profil horninami proterozoika s neopominutelnými geomorfologickými aspekty, údolí Kosiho potoka, které poskytuje unikátní studijní profil horninami tepelského krystalinika, lestkovského granitového masivu a mariánskolázeňského bazického komplexu, podobně malebné údolí Hadovky je vzácným terénem s četnými výchozy hornin tepelského krystalinika. Dobře přístupné údolí říčky Tiché je obklopeno skalními srázy představujícími pestrou sérii hornin na styku barrandienského proterozoika a tepelského krystalinika v blízkosti mariánskolázeňského zlomu – významné zlomové struktury I. řádu v Českém masivu. Na řadě lokalit vystupují variské granitoidní magmatity mnohdy s velmi cennými ukázkami typického zvětrávání žulových terénů. Nelze nezpomenout pozoruhodnou ringovou strukturu Sedmihorí, geomorfologicky zajímavé území tachovské brázdy, údolí Úhlavky procházející kladrubským masivem, či malebné lokality Šelmberk a Muschelhütte na rozvadovském masivu. Celým územím prochází zlomová struktura I. řádu – český křemenný val. Na řadě míst nacházíme mocné křemenné žíly a suky v podobě morfologicky vystupující-

▪ Čedičový lom Hradištský vrch u Konstantinových Lázní. Foto J. Berger (Plzeňský kraj z nebe, 2005).

cích kamýků a elevací. Některé lokality jsou dodnes zajímavé i z hlediska mineralogického. Nelze opominout i několik zajímavých, často i atraktivních lokalit dokládajících k jihu doznívající terciérní vulkanismus. V tomto směru lze jmenovat relikt bazaltového příkrovu na Konstantinolázeňsku a vulkanický relikt Vlčí hora s prakticky unikátními nálezy známých amfibolů a pyroxenů.

▪ Vzácné krystaly amfibolu, Vlčí hora u Černošína (velikost 5 cm).

▪ *Historický důl v Kšicích u Stříbra v roce 1864. SOA Plzeň.*

Samostatnou kapitolou je příhraniční horský pás Českého lesa. Zatím zůstává unikátní přírodní enklávou s velmi nízkou destinací, která byla zapříčiněna po desetiletí trvající existencí uzavřeného hraničního pásma. Na vrcholcích elevací a svazích hlavního horského hřebene se setkáváme s mnohdy zajímavými výchozy pararul a migmatitů moldanubika se všemi strukturálními aspekty jejich složitě matamorfózy. Právě na území Tachovska je Český les bohatý na podmáčené náhorní enklávy s ukázkou smíšených rašelinišť, či typických vrchovišť.

Region, ačkoli se dnes může řadit k oblastem s chudou surovinovou základnou, oplývá bohatou montánní historií. V tomto směru je dobré zmínit činnost Hornicko-historických spolků v Plané a ve Stříbře. Oba spolky provozují vlastní muzejní expozice, kde interpretují důstojnou a přitažlivou formou montánní historii, geologii ložisek, hornictví, mineralogii aj. Jejich činnost rozhodně nespočívá v údržbě stávajících expozic. Je výrazně nadregionální a velkou měrou rozvíjí cíle geoparku. Zdůraznit lze cílou spolupráci s ostatními hornickými spolky, ať již v tuzemsku, či v zahraničí. Město Stříbro má reálné předpoklady vytvořit zde jeden z nejatraktivnějších hornických skanzenů Evropy. S výjimkou uvedených subjektů, je montánní historie regionu veřejnosti prakticky neznámá. Pokud je vůbec komplexní formou zpracována, pak zůstává součástí separátních vědeckých studií, které byly navíc

v minulosti často tendenčně zaměřeny. Z historických důlních revírů, které často v terénu dokreslují hmata-telné pozůstatky montánní činnosti je vhodné zmínit Klášterní les se zlatonosným reliktem permokarbonu u Křivců, revír Stříbro, Michalovy Hory, Broumovsko – Tři Sekery, železnorudná lože na stříbrsko-plaském pruhu paleovulkanitů a nakonec i v nedávné historii těžená ložiska uranových dolů.

Vedle negativ a pozitiv aspirujícího území lze v závěru zmínit připravenost managementu a jeho vztah k veřejnosti, resp. obecním samosprávám. Tuto oblast je možno chápat jako nemalé pozitivum protagonistů geoparku. Po desetiletí příprav se ve vedení GeoLoci ustálil pracovní tým, který měl možnost si v praxi vyzkoušet, co vše projekt geoparku obnáší a kam jej směřovat. Je proto zárukou, že bude započatý projekt i nadále, v souladu s obecnými atributy národních geoparků, naplňovat. Hlavním pilířem činnosti je velmi dobrá spolupráce, resp. faktické sepejetí svazku obcí MAS Český západ s Hornicko-historickými spolky Planá a Stříbro a Správou CHKO Český les. Vedle toho existuje cílá spolupráce se Správou CHKO Slavkovský les, řadou neziskových organizací v regionu, místními samosprávami a řadou spolků, či institucí v sousedním Německu.

Dyleňské báje VIII

Zdeňek Buchtele

Podivné rampouchy

Tři chlapi z Paliče si vyšli na Velký pátek za jasného dne na Dyleň. Vůbec nepomýšleli na hledání pokladů, ani na žádné zázraky a kouzla. Prostě si vyšli do přírody. Stoupali po jižní straně po kamenitých hromadách připomínajících staré trosky a dostali se až na nejvyšší balvan v blízkosti vrcholu. Rozhlíželi se kolem a velice se divili, že balvan, na kterém stáli, je kolem dokola ověšen nádhernými rampouchy velkými i malými, krátkými i dlouhými. Tyto rampouchy však nebyly bílé nebo vodově bezbarvé, ale nádherně žluté, až by fantazie udělala z balvanu podobu nějaké obrovy hlavy, na které sedí zlatá královská koruna, ale temeno hlavy je na zemi. Po chvíli obdivu a prohlížení hoši uvažovali, odkud by mohly rampouchy získat takových barev, ale pak raději obrátili zraky do překrásné krajiny v okolí a na rampouchy docela zapomněli. Po návratu domů, večer v hostinské jizbě, vyprávěli o podivuhodných rampouchách. Hostům se to zdálo trochu přihlouplé, neboť jeden stařec právě vyprávěl, že takové rampouchy jsou čisté zlato, totiž

dyleňské zlato. To se může zjevit jen šťastným člověčím dětem, a jen těm, k tomuto vyvoleným. Chlapi, když to slyšeli, byli překvapeni a příštího rána se znovu vypravili na Dyleň, aby se poohlédli po rampouchách. Ale nenašli ani nepatrnou stopu po té nádheře, kterou včera viděli.

Mlynářský tovaryš

Asi deset minut cesty od Oldřichova (Ulrichsgrün) býval mlyn Buchermühle. Mnoho let se o něj staral mlynářský tovaryš. Také on mnohokrát slyšel vyprávět o pokladech na Dyleni. Proto každým rokem na Květnou neděli vyrazil brzy ráno na Dyleň – jenže stále zůstal chudásem. Přes výsměch lidí se od svých výprav nenechal odradit, když tu snad po třinácté se takto opět na Dyleň vypravil se slovy: „Dnes to bude naposledy, co tě, ty neoblomná Dyleni, navštívím a co budu hledat tvůj poklad!“ A skutečně, tentokrát v blízkosti vrcholu Dyleně narazil na hromadu řeřavého uhlí. Z vyprávění byl na tento případ připraven, hodil před sebe svoji zázračnou knížku a již chtěl vyslovit

Josef Nejd: Recepty chodské kuchyně

Chudý kohout

60 dkg staršího pečiva, 20 dkg másla, 0,25 l mléka, 50 dkg tvarohu, 2 vejce

Staré pečivo se nakrájí na kostičky, pokropí se mlékem, ve kterém jsou zašlehána 2 vejce, a pečivo se nechá chvíli provlhnout. Dobře vytlačený tvaroh se nastrouhá na drobno a smísí se s práškovým cukrem a skořicí. Na vymaštěný pekáč se střídavě klade vrstva nakrájeného pečiva a vrstva oslazeného tvarohu. Nakonec se vše pokropí máslem a peče v mírné troubě ¾ hodiny, přičemž se polévá mlékem. Vychladlý chudý kohout se nakrájí v pekáči na podlouhlé díly a podává se i s pekáče na stůl.

kouzelnou formulku nad hořícím uhlím. Náhle uslyšel šelest, jakoby se někdo přibližoval, a proto poodešel stranou a schoval se v houští. Když nikdo nepřicházel, po několika minutách vylezl, ale řezavé uhlí zmizelo. Ačkoliv tu ještě potom hledal celé půldne, k velké radosti skřítků už je nenašel.

Žena s velikonočním mazancem

Jedna selka šla na Velký pátek z Neualbenreuthu do Vysoké za svým malým kmotřencem a nesla pro něj v šátku velikonoční mazanec. Svůj dárek pečlivě zabalila. Silnice ještě tehdy nebyla a tak šla, jako už mnohokrát, stezkou přes Dyleň. Ačkoliv tudy často chodila, došla na cestě k rokli, kterou neznala. Protože si byla jista, že jde správným směrem, nezaváhala, ani nedostala strach a pokračovala dál. Vedle vonícího mazance probírala v duchu různé své starosti, takže si ani nevšimla, že se náhle ocitla ve velkém podzemním paláci. Všude kolem ležely zlaté a stříbrné mince, náramky a klenoty ohromné nádherou a ceny, bylo zde i zlaté nádobí a koruny na hlavy

zdobené drahými kameny. Ze stěn to zářilo tak, že chudák selka zůstala stát bez hnutí s podivem nad tou krásou a vším bohatstvím. Oči se nemohly nasytit těmito obrazy. Náhle si vzpomněla, že musí pokračovat v cestě a dlouho nemohla najít nikde žádný východ. Bloudila v zázračném sále sem a tam a jak dlouho, ani nevěděla. Až nakonec cestu ven našla a pokračovala do Vysoké.

Byla šťastna, že jednou v životě mohla spatřit onu nádheru uvnitř Dyleně, o níž se tolik vyprávělo. Jak se tomu podívovala, nezbyl jí ani čas, aby si z pokladů něco vzala! Od své babičky však věděla, že duch hory Wotana nechá pronásledovat každého, kdo by na jeho poklady sáhl. Selka ale ve zkoušce obstála.

Když dorazila do Vysoké, byla u svého kmotřence a jeho matky šťastně přivítána a vypověděla všechno, co zažila. Nevěděla však, co nyní uslyšela. Před rokem prý opustila svůj statek v Neualbenreuthu a na den přesně po roce přišla do Vysoké. Co však nebylo k pochopení, že mazanec voněl a byl stejně tak čerstvý, jako když ho pekla.

ZPRÁVY

SPRÁVY

Koho ve dne nepotkáte...

Můry, sovy a netopýři byli k vidění v sobotu 27. srpna na zámku v Boru. Akci zaměřenou na noční živočichy, zde uspořádala Správa CHKO Český les ve spolupráci se ZO ČSOP Sylva Lunae a občanským sdružením MEZI LESY. Kromě ukázky odchyty nočních živočichů a jejich demonstrace si návštěvníci mohli prohlédnout výstavu a změřit své vědomosti s ostatními ve znalostním kvízu o ceny. Malí návštěvníci měli možnost si zasoutěžit v netradičních disciplínách, např. při vymotávání netopýřů ze sítě nebo krmení netopýřů.

▪ Foto M. Korda.

ZPRÁVY

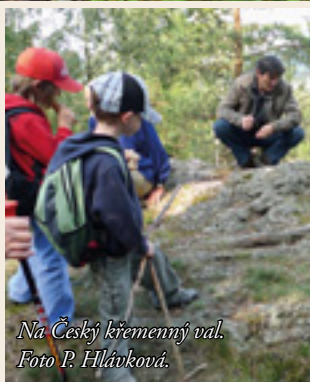
SPRAVY

Mykologická vycházka. Foto J. Pošmura.

*Exkurze za bobrem.
Foto P. Cehláriková.*

*Na Český křemenný val.
Foto P. Hlávková.*

*Geologická exkurze do Sedmihoří.
Foto M. Prokopová.*

Výpravy za poznáním Českého lesa

I v letošním roce pokračoval cyklus exkurzí „Za poznáním Českého lesa“, který pro zájemce o přírodu a historii připravila Správa CHKO Český les ve spolupráci s občanským sdružením MEZI LESY. V rámci třetího ročníku bylo tento rok uspořádáno 8 exkurzí. Na jaře mohli zájemci pátrat společně se zooložkou Petrou Cehlárikovou po stopách bobra evropského, s botanikem Petrem Mudrou zase mohli obdivovat jarní květeny na Starém Hírštejně nebo s geologem

▪ *Fichtenbach - historie sklářství.
Foto J. Kadera.*

Jiří Hlávka geologické výtvy v Přírodním parku Sedmihoří. Na podzim cyklus pokračoval vycházkou se Zdeňkem Procházkou a Jiřím Kaderou za památnými stromy a historií sklářství do Fichtenbachu, geolog Jiří Hlávka poodhalil zájemcům tajemství Českého křemenného valu a mykologové ze Slavkovského lesa pozvali milovníky hub do Přírodní rezervace Diana. O výpravy do Českého lesa byl velký zájem, zúčastnilo se jich téměř 900 návštěvníků.

Porost pérovníku v PR Diana

Zajímavé rostliny Petr Mudra Českého lesa – pérovník pštrosí

V dalším dílu našeho seriálu o zajímavých rostlinách Českého lesa zavítáme do mokrého světa zdejších bystřín, potoků a říček, neboť právě v bujně vegetaci na jejich pobřeží se můžeme setkat s pérovníkem pštrosím – statnou až 1,5 m vysokou kapradinou z čeledi paprkatkovitých. Nápadné vzezření rostliny je navíc umocněno schopností vytvářet kompaktní, v textuře okolní vegetace nepřehlédnutelné porosty.

Z botanického pohledu je pérovník vytrvalou bylinou s výraznou heterofylií neboli různolistostí. Kromě dominantních, nálevkovitě uspořádaných asimilujících listů, totiž rostlina „disponuje“ také několika menšími, jednoduše pérovitě složenými výtrusnými listy s podvinutými okraji, které jsou umístěny uvnitř listové růžice. Zatímco životnost asimilujících listů je limitována délkou vegetační doby, neasimilující listy vytrvávají přes zimu

až do příštího roku. Zajímavou kapitolou je i celková strategie šíření rostliny. Přímou na lokalitě expanduje rostlina do okolí zejména díky intenzivní odnožovací schopnosti, kolonizace vzdálenějších příhodných stanovišť je zajišťována sporama za pomoci proudění vzdušných mas.

Kolem původnosti nápadně dekorativní kapradiny se již delší dobu v České republice vedou spory. Jeden z hlavních oponentů přirozeného výskytu Radovan Hendrych (Hendrych 1984) spatřuje původ našich lokalit v zahradních a parkových kulturách nebo přímo v bezprostředním okolí lidských sídel. Mezi názornými příklady této kategorie výskytů, avšak patrně bez hlubší znalosti potřebných reálií, uvádí i Dianu u Rozvadova v Českém lese. Zde je ovšem zapotřebí uvést, že jednoznačný vztah mezi někdejšími parkovými úpravami v okolí pozdně barokního

zámečku Kolowratů a zdejší populací pérovníku neexistuje. Lokalita pérovníku pštrosího v přestárlé bučině na temeni Třískolupského vrchu (areál přírodní rezervace Diana), jíž měl patrně prof. Hendrych na mysli, vznikla přirozenou expanzí druhu z lokalit v nivě Kateřinského potoka (cf. etiam Sofron et Pyšek 1989). Tyto byly v první polovině 70. let 20. století z větší části zničeny melioračními pracemi, nicméně menší část rostlin byla tehdy ochránáři (Řepa ad verb.) přenesena hlouběji do nitra rezervace.

V současné době je jen v tachovské části Českého lesa, kde je druh zdaleka nejhojnější, evidováno 20–30 lokalit velmi nerovnoměrně rozptýlených v prostoru mezi Broumovem a Novou Vsí. Příznačné je, že jde převážně o lesní toky, které nebyly významnější měrou poznamenány meliorační kampaní v krajině. S pérovníkem se lze ovšem setkat i v tachovském podhůří Českého lesa, např. v údolí Mže mezi Ošelínem a Svojsínem, na Kosím potoce pod Třebelí či na Hadovce pod Domaslaví. Opominout nelze ani velmi bohatý výskyt na Úterském potoce. Zde bylo dokonce v malebné oblasti soutoku Úterského potoka a Hadovky, speciálně z důvodů ochrany tamní kolonie pérovníku pštrosího, zřízeno maloplošné zvláště chráněné území zvané „Pod Šipínem“. Přes veškeré víceméně akademické polemiky kolem původnosti, zůstává pérovník v mnoha ohledech zajímavou rostlinou, která navíc v ČR požívá zákonné ochrany (§3, C3).

▪ *Trs pérovníku pštrosího (Matteuccia struthiopteris) s různými letošními asimilačními listů a zbytky loňských výtrusných listů.*

Použitá literatura:

Hendrych R. (1984): Zur Charakter des Vorkommens von *Matteuccia struthiopteris* in der ČSR. – *Preslia*, Praha, 56: 107–116.

Sofron J. et Pyšek A. (1989): Květena Českého lesa. – 1591 p. ms. (depon. in: Knihovna kat. bot. přír. fak. Univ. Karlovy, Praha).

ZPRÁVY

SPRÁVY

Nová Přírodní památka

Správa CHKO Český les vyhlásila letos v dubnu novou Přírodní památku Kolowratův rybník. Památka se nachází na Černém rybníce v lesích 2 km západně od města Přimda. Celková rozloha památky je necelý 1 ha a byla vyhlášena z důvodu ochrany početné populace rosnatky prostřední. V Českém lese se jedná o poslední větší populaci tohoto druhu. Odhadovanou početností několika tisíc jedinců patří tato lokalita dokonce k nejbohatším v České republice.

Hořeček drsný Sturmův – skvost z Hvoždánské louky

Jiří Brabec

Na bohatou květnatou louku u Hvoždán na Poběžovicu upozornila učitelka základní školy v Poběžovicích paní J. Pudivítrová již v roce 1967. Výjimečnost území byla znovu potvrzena koncem 80. let 20. století a 25. 5. 1992 bylo území vyhlášeno za zvláště chráněné pod názvem Hvoždánská louka. Na ploše necelých sedmi hektarů se nachází pestrá škála porostů mokřadních a luční vegetace. Mnohé zde nalezené vegetační typy jsou vzácné v rámci celé České republiky. Není proto divu, že zde rostou i ohrožené a chráněné druhy rostlin, např. bohaté populace hořce hořečnicku, v létě bílé kvetoucí orchidej kruštík bahenní, nebo dříve běžné, dnes vzácné vstavače – vstavač kukačka a vstavač osmahlý. Na zamokřených místech se nacházejí vzácné druhy ostřic – např. bleší a Davalova, nenápadná bahnička jednoplevá, či masožravá tučnice obecná. Jednoznačně nejvzácnějším druhem lokality je však hořeček drsný Sturmův (*Gentianella obtusifolia* subsp. *sturmaina*).

▪ Počty kvetoucích exemplářů hořečku drsného Sturmova na Hvoždánské louce v letech 2004 až 2011.

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	20	1	0	0	8	7	15

Hořeček drsný Sturmův. Foto S. Šedký.

Hořeček drsný Sturmův byl v minulosti rozšířen v mnoha mokřadních a krátkostébelných loukách a pastvinách v západní části České republiky s přesahem do Bavorska, Saska a Durynska. Druhá část areálu zahrnovala nejsevernější Alpy a Předalpi až po Dunaj. V severních Alpách se druh vyskytuje dodnes na několika desítkách lokalit. Z celé České republiky a přilehlých oblastí Německa je však v současné době hořeček drsný Sturmův znám pouze z deseti lokalit. Jednou z nich je právě východní okraj přírodní památky Hvoždánská louka. V mozaice střídavě vlhkých bezkolencových luk a sušších krátkostébelných trávníků zde hořečky kvetou v pozdním létě, tj. od konce srpna do konce září. Tento druh hořečku je dvouletý. Na jaře prvního roku vyrůstají přizemní listové růžice, druhým rokem hořečky rozkvétají, plodí a přinášejí přibližně půl milimetru velká semena, která vyklíčí nejdříve zjara následujícího roku. Populace na Hvoždánské louce patří u nás mezi ty méně bohaté. Z osmdesátých let jsou záznamy o květu přibližně 20 a 30 rostlin. V devadesátých letech zde hořeček nebyl zaznamenán a znovu nalezen

- ▲ Ve východní části PP Hvoždanská louka se nachází populace hořečku drsného *Sturmova*.
- ▶ Ukázka obnažování volné půdy pečlivým vyhrabáním vertikutačními hráběmi.

byl až na společné exkurzi J. a P. Sladkých a R. Proškové dne 9. 8. 2000, kdy zde kvetlo 40–50 rostlin. Od roku 2004 je zde hořeček sledován pravidelně (viz tabulka).

Modrofialové květy hořečků patříly v minulosti neodmyslitelně k loukám a pastvinám většiny evropských zemí. K jejich výraznému úbytku v posledních desetiletích dochází nejen v intenzivně obhospodařované zemědělské krajině, ale i na rozsáhlejších alpských pláních. Příčinou je nejčastěji změna obhospodařování krajiny, ať již přerušení nebo ukončení pravidelné pastvy či seče, nebo naopak jejich přílišná intenzifikace. Zachování populace hořečku drsného *Sturmova* na jakékoliv lokalitě vyžaduje návrat k tradičnímu způsobu hospodaření, tj. ideálně pastvě ovcí a koz

nebo pravidelnému sečení. Obhospodařování lokality musí v travním drnu vytvářet plošky volné půdy, ve kterých mohou hořečky vzházet a přežívat. Pokud to nezvládnou svými kopytky pasená zvířata, je třeba louku před zimou nebo v předjaří pečlivě zvláčet nebo vyhrabat.

Plocha s výskytem hořečků na Hvoždanské louce je v posledních letech pod dohledem Správy CHKO Český les obhospodařována dvakrát ročně, většinou dochází ke střídání pastvy ovcí a seče. Někdy dojde i na vyhrabání mechů, zbytků stařiny a tím k vytvoření prostoru pro vzházení hořečkových semen. Nezbyvá než doufat, že tento vzácný druh bude na Hvoždanech nadále růst.

■ *Současné rozšíření hořečku drsného Sturmova. Mapový podklad © Správa CHKO Český les.*

Použitá literatura:

Brabec J. (2010): Hořeček drsný *Sturmův* – vymírající svědek pastvy vlhkých luk. – In: BRABEC J. [ed.], Přírodní fenomény a zajímavosti západních Čech, Mezi lesy, Prostibor ve spolupráci s Muzeem Cheb, p. o. Karlovarského kraje, pp. 49–66.

Kirschnerová L. a Kirschner J. (1997): Hořeček drsný *Sturmův*, ještě nevyhmýřený taxon české květeny. – Zprávy České botanické společnosti 32: 1–13.

Matějková I. a Nesvadbová J. (2003): Flóra a vegetace přírodní rezervace Hvoždanská louka. – Ms., 54 p., 3 map. [Depon. in: Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor životního prostředí, Plzeň.]

Pudivítrová J. (1967): Chráněné rostliny v okolí Poběžovic, okres Domažlice. – Zprav. Západočes. Poboč. Čs. Bot. Společ., Plzeň, 2: 6–7.

Sladký J. (2006): Nastávají lepší časy pro hořeček drsný *Sturmův* v PP Hvoždanská louka. – Calluna 11/1: 5–6.

Botanicky zajímavá bezlesí Miroslav Tréglér v okolí Tří Seker

Obec Tří Sekery leží v ploché krajině Třísekerské pahorkatiny (nadmořské výšky někde mezi 600–700 m, převládající horniny pararuly). Bezprostřední okolí je historicky značně odlesněné a dnes využívané zejména zemědělci. V místech silně zamokřených se zachovaly dlouhodobě neobdělávané mokřiny s nárůstem dřevin a se zajímavými rostlinnými společenstvy. Jde především o biotopy slatinné a rašelinné, biotopy vlhkých a smilkových luk, jež jsou regionálními nositeli druhové pestrosti a domovem řady zvláště chráněných a ohrožených druhů rostlin. Několik takových ploch si představíme, společným jmenovatelem jsou u nich určitý stupeň legislativní ochrany (významný krajinný prvek – VKP, biocentrum místního systému územní stability – LBC) a realizovaná cílená péče. Nejedná se však o zvláště chráněná území.

Prvá dvě území se nacházejí u osady Kamenec, podle ní jsou i pojmenována – VKP

U Kamence a VKP Kamenec. Oboje byla v roce 2010 odborem ŽP Městského úřadu Mariánské Lázně navržena na vyhlášení za přírodní rezervaci, dosud bezvýsledně. Společně s tzv. Rašeliništěm U Guldů (to bylo k ochraně navrhováno již v roce 2002) jde vůbec o botanicky nejhodnotnější bezlesí v popisované oblasti.

VKP U Kamence je území severně od nedávno obnovené polní cesty s rozsáhlými pcháčovými loukami a lady, se zbytky slatinné vegetace a zajímavými smilkovými trávníky. Právě ony hostí např. kociánek dvoudomý (*Antennaria dioica*), vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*) a zejména mnohatisícovou populaci prhy arniky (*Arnica montana*) – nejbohatší v celém Českém lese. Cenné jsou výskyty upolínu nejvyššího (*Trollius altissimus*), z krajiny mizejícího suchopýru širolistého (*Eriophorum latifolium*) či dekorativní chrpy parukářky (*Centaurea pseudophrygia*).

kruštík bahenní

VKP Kamenec

Za vyhynulé se tu považují např. tolije bahenní (*Parnassia palustris*) a pětiprstka žehulník pravá (*Gymnadenia conopsea* subsp. *conopsea*). Ochrana přírody zajišťuje péči o tento VKP od roku 2003, a to kosením, pastvou ovcí a vyřezáváním dřevin.

Druhý VKP Kamenec najdete ve žlabu pravostranného přítoku Tiché nad rybníkem Dornákem, pod Ovčím vrchem (669 m n. m.). Nejcennější vegetaci tu tvoří nevápnitá mechová slatiniště s druhy jako jsou tolije bahenní – nejspíše největší populace Českého lesa, kruštíky bahenní (*Epipactis palustris*), rosnatka okrouhlostá (*Drosera rotundifolia*), prstnatec májový pravý (*Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis*) či stařinec potoční (*Tephrosia crista*). Jednu z lokalit zde má i kriticky ohrožený vítod douškolistý (*Polygala serpyllifolia*). Za nezvěstné či vyhynulé tu lze považovat zdrojovku pobřežní (*Montia hallii*) a suchopýr široolistý. Louky se kosí od roku 2003, v posledních letech v režii hospodáře, ZD BÉRBERA s. r. o. Tachovská Huť. Při letním kosení jsou vždy vynechány plošky s kvetoucími a odkvétajícími kruštíky bahenními a tolijemi, které se dokosí na podzim.

Rašeliniště U Guldů (LBC 1 Tachovská Huť) leží při okraji lesa pod Dlouhým vrchem

(687 m n. m.) cca 1,5 km západně od Tachovské Hutě. Vegetaci tvoří mozaika vlhkých pcháčových luk, slatinných a rašelinných biotopů a mezofilnějších trávníků. V posledním desetiletí tu bylo zaznamenáno 13 druhů zvláště chráněných rostlin, což je nejvíce ze všech popisovaných lokalit. Nachází se tu bohatá populace ostřice blešní (*Carex pulicaris*), v Dyleňském lese (a tedy i Českém lese) stále vzácnější koprník štetinolistý (*Meum athamanticum*), vítod douškolistý, vemeník dvoulistý, prstnatec májový pravý, rosnatka okrouhlostá, tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*), všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*), vrba plazivá (*Salix repens*), upolín nejvyšší, klikva bahenní (*Oxycoccus palustris*) a další zajímavé druhy. Od roku 2004 se plocha kosí, v posledních letech se režim optimalizoval, tj. každoročně se kosí vždy jedna polovina mokřadu. Je to nejen hospodárné, ale i šetrnější k rostlinám a zejména k bezobratlým živočichům. Na nekosené ploše mohou bez pohromy završit své fenologické cykly.

Podobné území, ovšem s nižším počtem vzácných druhů, je nedaleké LBC 4 Tachovská Huť. Nachází se cca 1,7 km ZJZ od stejnojmenné vsi. V nejvíce zamokřené části jsou ostřicové louky mj. s prstnatcem májovým pravým, výskyt ochrannísky zajímavých

Rašeliniště U Guldů

rosnatka okrouhlostá

vemeník dvoulistý

druhů, jako jsou vítod douškolistý, všivec lesní, prha chlumní, je soustředěn do zbytků smilkových trávníků. LBC 4 bylo koseno pouze v letech 2006, 2009 a 2011.

Tachovská Huť - LBC 4

Poslední lokalitou v povodí potoka Tiché, o níž se zmíním, je LBC 3 Tachovská Huť. Je zajímavé zejména mezofilní stráňkou s výskytem kociánku dvoudomého, prhy arniky, pcháče bezlodyžného (*Cirsium acaule*), lipnice širolisté (*Poa chaixii*) a hlavně bohatou populací vítodu douškolistého.

I proto zde bylo od roku 2010 přistoupeno k pravidelnému letnímu kosení, i když optimální by byla kombinace s pastvou ovcí. LBC 3 se nachází cca 0,7 km JZ od obce.

Povodí Huťského potoka je zastoupeno již zmíněným VKP U Kamence, kde potok

pramení. Zajímavé plochy se nachází také v litorálu a pod hrází rybníka Sekera přímo pod Třemi Sekerami. Je zde vymezeno lokální biocentrum. Nejzajímavější jsou pcháčové louky a tužebníková lada s prstnatcem májovým pravým a vrbou plazivou. Z dalších zaznamenání hodných druhů jmenujme alespoň pcháč bezlodyžný a lipnici širolistou. Od roku 2004 do roku 2007 se louky každoročně sekaly, v posledních letech jsou sekány občasně v závislosti na finančních prostředcích.

Pohledově nápadné, leč neveliké návrší nedaleko polní cesty ze Tří Seker ke Kamenci je registrováno jako VKP Sekerský pahorek. Za svůj vznik vděčí bezesporu hornické minulosti regionu. Botanicky zajímavý je existencí solidní populace kociánku dvoudomého na jeho temeni. Vzhledem k charakteru lokality zde nebyly zatím prováděny žádné zásahy. Do budoucna by se dalo uvažovat o pomístním obnažování minerálního podkladu jako míst vhodných k šíření konkurenčně slabých druhů.

Při okraji lesa 1,5 km východně od Tří Seker leží VKP U lesa. Skládá se ze dvou zcela odlišných biotopů – pod prameništem se v úzkém pruhu mezi lesy táhne rašelinná louka s bohatými populacemi vachty trojlísté (*Menyanthes trifoliata*), prstnatce májového pravého,

Rybník Sekera

prstnatec májový pravý

Sekerský pahorek

kociánek dvoudomý

mochny bahenní (*Potentilla palustris*) a kozlíku dvoudomého (*Valeriana dioica*). Je tu i plošně malá, leč početná populace kruštíku bahenního. Pod rašeliništěm se nachází dříve nejspíše cyklicky obnažované plochy (vojenské cvičiště?), jež dnes mají podobu mezofilních až vlhčích trávníků, cenologicky nepřilíši vyhraněných. V ostrůvcích druhotných vřesovišť a smilkovišť můžete najít např. prhu arniku či vemeník dvoulistý. Dosavadní péče spočívala v redukci náletových dřevin, v kosení jak ploch lučních, tak rašelinných.

Stranou „velkého sekerského bezleší“, přibližně na půli cesty mezi Krásným a Velkou Hleďsebí leží VKP Úzká louka. Tvoří ji niva bezejmenné vodoteče pod Dubovým vrchem (630 m n. m.). Řadu mokřadních biotopů sestavují údolní jasanovo-olšové luhy, mokřadní vrbiny, porosty vysokých ostřic, přechodová rašeliniště a nevápnitá mechová slatiniště, vlhké pcháčové louky a tužebníková lada. Z nejcennějších zde se vyskytujících druhů jmenujme alespoň kruštík bahenní, kosatec sibiřský (*Iris sibirica*), ve světlínách olšin roste stařinec potoční, nechybí ani „všudyprítomný“ prstnatec májový pravý. Mezi druhy na lokalitě neznámé či vyhynulé počítáme ostřici Davallovu (*Carex davalliana*) a tučnici obecnou. Kosení vybraných částí Úzké louky je ochranou přírody zajišťováno od roku 2008.

VKP Úzká louka

Závěrem ještě několik poznámek a poděkování. Přechodně chráněná plocha Cvičiště, která pouze menší částí zasahuje do správného obvodu obce Tři Sekery, je natolik obecně zajímavým územím, že zasluhuje případně samostatný článek. K realizaci péče o území – pokud nebylo uvedeno jinak, je tato hrazena z rozpočtů města Mariánské Lázně a státu (Program péče o krajinu). Poděkování patří Petru Mudrovi, jež je pro mne zdrojem většiny botanických údajů a inspirací z okolí Tří Seker a iniciátorem řady dnes již zaběhlých managementů.

VKP U lesa

vachta trojlistá

kosatec sibiřský

Ptačí obyvatelé Českého lesa

Petr Lang

Most s hnízdem

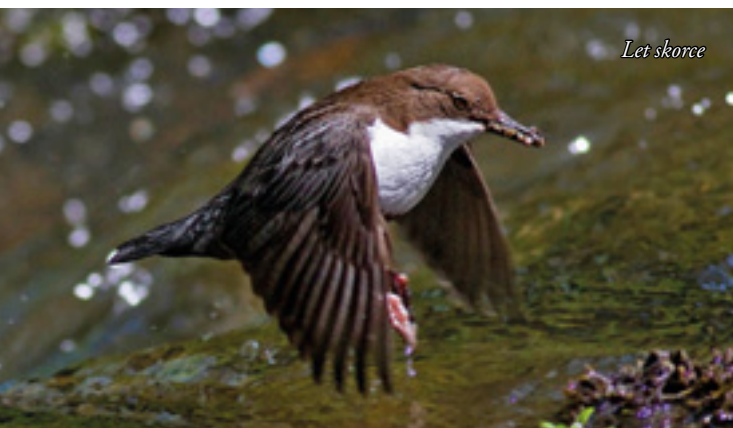
s velkou bílou náprsenkou a silnýma nohama. Jmenuje se skorec vodní. Létá prudce nad hladinou říčky, skáče po kamení, potápí se pod hladinu, kde se pomocí křídel a silných nohou velice hbitě pohybuje a hledá potravu. Jsou to různá stádia vodního hmyzu.

V roce 2008 jsem přemluvil kamaráda Ládu Vogeltanze, aby se mnou zajel na horní tok naší řeky Radbuzy skorce hledat. Našli jsme několik vhodných lokalit, kde by se mohly nainstalovat budky, které jsem pro ně vyrobil.

Na místě, které se jmenuje Mostek, mi vyprávěl, že dokud nebyl most přes říčku opraven, skorci mnoho let hnízdili v otvoru po vy-padlém kamení. Při další návštěvě jsme na příhodná místa rozmístili budky, včetně Mostku. Příští rok na jaře jsme netrpělivě čekali, až sejde sníh a my konečně budky zkontrolujeme.

Dnes se Vám pokusím vyprávět něco o krásném ptáku, který připomíná pána v hnědém obleku s čistě vypranou a nažehlenou bílou košilí. Jmenuje se skorec vodní (*Cinclus cinclus*).

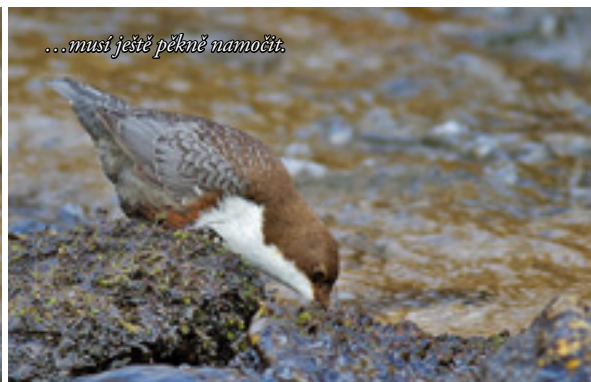
Tam, kde řeka Radbuza nabírá síly a skáče po kamenech, které voda tokem svým, i tokem času obrousila do oblých tvarů, žije pták velikosti kosa. Je trošku zavalitý, hnědočerný

Let skorce

Hnízdo

*Materiál na hnízdo...**...musí ještě pěkně namočit.*

Byli tam a stavěli! Během dalšího týdne skorci snesli pět vajíček a zasedli na ně. Vždy, když jsem měl trochu času, jezdil jsem skorce pozorovat a fotit. Při opakovaných návštěvách jsem se s krytem přibližoval blíž a blíž. Už po třech návštěvách se ptáci chovali naprosto přirozeně. Velice dobře věděli, že v krytu sedím, ale žádné nebezpečí jim nehrozí. To platí pro všechny druhy ptactva, mimo hus, jeřábů a jim podobných ptačích profesorů.

Většinou seděla na vajíčkách samička, která bývá trochu menší než sameček a hnědý pruh okolo bílé náprsenky není tak výrazný. Sameček každou půl hodinu až hodinu přilétl zkontrolovat hnízdo, přinesl trochu mechu, který ještě ve vodě namočil a jím zpevnil hnízdo. Zazpíval krátce, a když samička nevyletla, tak zase odletěl. Pokud vylétla, vystřídal ji v sezení a ona se letěla nakrmit. Většinou byla do půl hodiny zpátky.

Jednou odpoledne jsem si zase užíval klidu a pohody u skorců. Na jaře u bystré říčky se člověk mého ražení nikdy nenudí. Ostatní druhy ptáčků, kteří tady žijí v okolí, pravidelně po určitých intervalech prohledávají břeh, kde by co sezobli. Střízlík, červenka, pěvuška modrá. Dlask se přiletí napít, strakapoud velký zašteká v koruně stromu, nebo se zachechtá žluna zelená tomu bláznovi, co tady sedí v krytu a skoro ani nedýchá, když nějaký pták přiletí na dosah ruky.

Jeden ze stálých obyvatelů skorčího úseku je konipas horský. Je to hezký, žlutě zbarvený pták s tmavou hlavou a zády, s delším ocasem, kterým pořád kývá. Proto se konipasům říkalo trásořítky.

V ten den se sameček konipasa horského stále pohyboval okolo krytu. Paní skorcová seděla na vajíčkách, pan skorec se toulal bůhví kde. Neodolal jsem a pustil nahrávku konipasí slečny. To byl frkot! Sameček konipasa začal zpívat a hledat samičku. Létal na hnízdo skorců. Tam na vystlaném odpočívadle pana skorce poskakoval a lákal volající samičku k sobě. Poprvé, podruhé, potřetí! A to už z hnízda vykoukla hodně dopálená paní skorcová. Konipas se lekl, slétl dolů pod hnízdo na kameny, paní skorcová doslova vypadla z hnízda a pleskla sebou do vody vedle konipasa, až se voda rozstříkla kruhem a vyrazila po něm.

Konipas horský kouká na hnízdo skorců.

A nese se oběd...

...krmení v přímém přenosu.

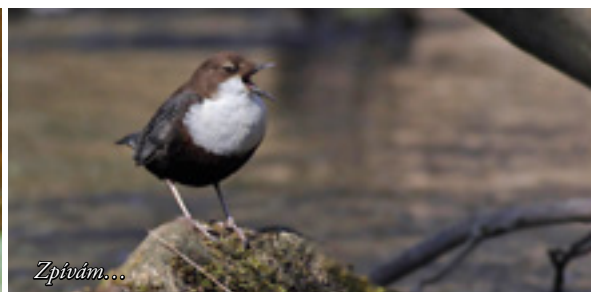
Ten upaloval, až mu byly trenýrky malé. Vzpomněl jsem si na doby, kdy jsme s kamarády chodili na hrušky a majitel zahrady nás vždycky prohnal. Zdrhali jsme podobně.

Asi za 12–13 dní začali skorci krmit. Při sběru potravy se nejčastěji pohybovali proti proudu říčky. Potápěli se, sbírali hmyz, až měli zobáky nacpané k prasknutí. Samec přilétl, pleskl sebou na kámen pod hnízdo, zašvitořil, chvílku poskakoval s poklonami, odrazil se a vylétl nakrmit. Samička byla vždycky opatrnější. Více se rozhlížela a pak teprve nakrmila. Asi desátý den stáří mláďat jsme s kamarádem Pavlem Růžkem mladé skorce okroužkovali. Byli tři.

Jaké bylo moje zděšení, když příští sobotu stála na mostku auta a chlapi z firmy, kteří měli do opraveného mostu pro jeho zpevnění napumpovat mezi spáry pryskyřici. Měl jsem strach, aby staří neopustili hnízdo. Domluvil

jsem se s dělníky, aby si ptáků nevyšímali. Prostě, aby dělali, jako když tam nejsou. Za pár dní opravování si skorci na ten ruch zvykli. To jsem si oddechl. Skorci mláďata vychovali a mladí bez problémů opustili hnízdo. V roce 2010 měli skorci začátkem dubna sneseno 6 vajíček, která se za týden ztratila. Zastihl jsem je o 50 metrů dál po proudu, jak se páří a nosí mech pod kořeny stromu. Jak jsem byl překvapen, když po třech nedělích krmili čtyři mláďata, ale zase ve starém hnízdě pod mostkem. Čtyři mladé s úspěchem vyvedli.

V letošním roce zahnízдили skorci hodně brzy. Začátkem dubna už krmili čtyři mláďata. Byl to jiný pár. Samec měl kroužek a mladá samička se hodně bála krytu. Po vyfocení samečka se mi podařilo odečíst číslo kroužku. Poslal jsem zvětšeninu kroužku Pavlovi Růžkovi, on se podíval do záznamů a ejhle, bylo

Zpívám...

Letošní samec, rodák z Mostku.

Kroužek na odečtení.

to jedno ze tří mláďat, která se v roce 2009 v tomto hnízdě vylíhla a která jsme s Pavlem kroužkovali.

Pokud vás někdy vaše nohy, kolo, nebo cokoli jiného na jaře zavedou na Mostek, prosím Vás prohlédněte si jej, ale k hnízdu blízko nechoďte. Skorec vodní není úplně běžný druh a stále ubývá. Řeky se opravují, břehy zpevňují a on přichází o hnízdní příležitost. S kamarádem Láďou víme asi o třech hnízdicích párech na celé horní Radbuze a přilehlých potocích. Doufám ale, že je jich mnohem více.

Děkuji Vám, že jim neublížíte.

Co vše lidé do čisté říčky nehodí?

ZPRÁVY

SPRÁVY

Deklarace o spolupráci chráněných krajinných oblastí a místních akčních skupin

V pátek 11. listopadu byla na 4. regionálním večeru Místní akční skupiny Český les podepsána deklarace o spolupráci mezi Správami CHKO Český les, CHKO Slavkovský les a Místními akčními skupinami (MAS) Český les, Sokolovsko a 21. Zmíněné subjekty se zavazují ke spolupráci v oblasti environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, podpory udržitelného rozvoje cestovního ruchu, podpory zemědělců a hospodaření na území CHKO a MAS nebo partnerství v projektech rozvoje venkova.

Bude husa velká trvalou součástí avifauny Tachovska?

Pavel Řepa

Husa velká (Anser anser). Foto P. Lang.

Husa velká je jeden z našich nejnápadnějších vodních ptáků a je i velmi ceněnou lovnou zvěří. Je to pták velmi opatrný, takže lov na ni je vždy zážitkem a jako úlovek poskytuje velmi chutné sousto. Je to jediný druh husy, který byl odnepaměti členem hnízdní avifauny Čech a Moravy, ale u nás na Tachovsku v novější době chyběla. Ve 20. století byla vždy hlavní oblastí jejího výskytu jižní Morava, ovšem hnízdila i v jižních, východních a dokonce i v severních Čechách. V době okolo 2. světové války však řada jejích hnízdišť zanikla nebo se na dalších aspoň ocitla na pokraji vymizení (Hudec 1983). Na Českolipsku, kde husa velká dlouho hnízdila, byly již v začátku šedesátých let zjišťovány jen ojedinělé páry (Urbánek a Jón 1963). Stejně tak ojediněle se v té době vyskytovala i na rybnících Pardubicka. Na Třeboňsku a Českobudějovicku byla v padesátých letech její početnost na hnízdištích také minimální (Hanzák 1963). Hnízdiště na Blatensku v té době zanikla úplně (Černý in Hudec 1983) a dokonce i na jihomoravských hnízdištích docházelo k vážnému úbytku hnízdní populace (Kux 1947, Hudec 1983). Nepřekvapí proto, že Tesař (1967) v letech 1957–1965 husu velkou v avifauně naší oblasti jako hnízdiče nezjistil a neuvádí ji ani mezi migranty a zatoulanci. V nevelkém počtu protahovala

pouze husa polní. V letech 1967–2001, kdy jsem sledování avifauny Tachovska a rybníční oblasti v Tachovské brázdě věnoval mimořádnou pozornost (Řepa 1987, Řepa 1989), byla ojediněle zjišťována také občas pouze husa polní na tahu a výskyt husy velké byl ojedinělou, mimořádnou událostí.

V sedmdesátých letech nebyla husa velká na Tachovsku pozorována vůbec, v osmdesátých letech byl jen několikrát zjištěn výskyt ojedinělého ptáka jak na jarním (3 případy) tak i na podzimním průtahu (2 případy). Pouze 10. září 1988 bylo na rybníce Novodvorský u Boru pozorováno hejno 4 ex. (Machač, in verb.). V témže podzimu pak byl v polích u Černošína viděn prelet většího hejna čítajícího asi 20 ex. (Tomášek, in verb.). Zajímavé je, že později, v 90. letech nebyla již husa velká na Tachovsku opět zjištěna (Řepa 2009).

Naštěstí čekal husu velkou v druhé polovině 20. století příznivější vývoj. Ještě při prvním zpracování atlasu hnízdičích practva ČR v letech 1973–1977 (Štátný, Randík a Hudec 1987) byla nalezena obsazená jen hlavní

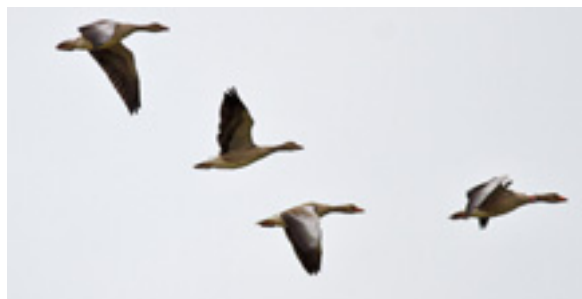

▪ *Jedinec krátce po označení krčním límcem. Značení umožňuje sledovat pohyb ptáků pouhými odečty barvy a kódu při pozorování bez nutnosti opětovného odchyty. Foto P. Lang.*

hnízdíště na jižní Moravě a v jihočeských rybníčních pánvích. Jinde, na někdejších hnízdíštích (Českolipsko, Pardubicko, Náměštské rybníky na Českomoravské vysočině), byly zjištěny jen výskyty ojedinělých párů a zřídka ojedinělé hnízdění. O trochu radostnější situaci zastihl v letech 1985–1988 druhý atlas hnízdících ptáků ČR (Štátný, Bejček & Hudec 1996), kdy se husy velké objevily i na dalších místech (Chebská pánev, střední Poohří, Znojemsko a severní Morava). Skutečně výraznější rozšíření pak bylo zjištěno při zpracování třetího hnízdního atlasu v letech 2001–2003. Tradiční jihomoravská a jihočeská hnízdíště se rozšířila a početnost hnízdících párů na nich se zřetelně zvýšila, značně se rozšířila hnízdíště v Poohří, na Pardubicku i na Ostravsku, objevil se výskyt v jižní části širšího okolí Brna a na středním toku Moravy. V západních Čechách byl jediný výskyt v hnízdění době na Chebsku. Po roce

2003 se objevila hnízdění na nádrži Metálka u Mantova jižně od Plzně a na Horažďovicku (Zbynický rybník u Sušice a Nezamyslický rybník u Nezamyslic). Tyto případy popsali Bezděk, Vlček & Bureš (2005). Hnízdění stále pokračují a v posledních dvou letech hnízdily husy velké i na rybníce Velký Babín u Horažďovic (Vlček, in verb.).

▪ *Letící hejno hus. Vedoucí pták je označen krčním límcem. Foto P. Lang.*

Husa velká označená krčným límcem. Foto

Na Tachovsku se po roce 2004 také začaly objevovat náznaky možného zahnízdění tohoto druhu. Nejdříve byla husa velká zjišťována ve velkých hejnech hus polních při podzimním tahu (Machač, in verb.). Frekvence výskytu těchto hejn v listopadu a někdy již v říjnu se po roce 2000 začala zvyšovat, zřejmě v souvislosti se vznikem velkého zimoviště hus na Jesenické přehradě, kde se ovšem jedná převážně jen o husu polní (Jäger 2004). Na Tachovsku se však po roce 2007 začaly husy velké objevovat i na jaře, obvykle šlo o malá hejníka čítající obvykle 4–6 ex. Vyskytovaly se od konce března přes celý duben a pak se jejich výskyt začal protahovat až do první půle května (Machač, in verb.). V roce 2010 byly poprvé husy velké pozorovány i později do května a června a nakonec na rybníce Velký Jemnický u Jemnice v přírodní rezervaci Tisovské rybníky a na rybníce Prádlu v Novodvorské kaskádě u Boru byly

viděni adultní jedinci s housaty (Machač, in verb.). V roce 2011 hnízdění pokračovalo. Na Anenských rybnících u Plané byl zjištěn 1 pár na jaře (Liška, in verb.) a na PR Tisovské rybníky jsem při pravidelných čtrnáctidenních kontrolách v dubnu a květnu vídal po jednom páru na rybníce Velký Jemnický a na rybníce Andělský. Na obou těchto rybnících byly pozorovány v červnu dospělci vodící mláďata – na rybníce Velký Jemnický koncem června (Machač, in verb.) a na rybníce Andělský dokonce až 13. srpna (Liška, in verb.). V posledním případě byl výskyt dokumentován fotografií, byť pořizenou z dosti velké vzdálenosti. Makoň (in. verb) hlásí hnízdění husy velké z rybníka Dlouhý z června 2011, protože jde o sousední rybník vedle Andělského je možné, že šlo o jeden pár na obou rybnících.

Husy velké tedy zřejmě na Tachovsku zahnízdily a bude jistě zajímavé sledovat, zda se hnízdění udrží a jaký bude v kladném případě jeho vývoj. Přes dosti pozitivní vývoj poškozených litorálních porostů v poslední době stále nejsou Rybníky v Tachovské brázdě příliš kvalitním stanovištěm. Nezbyvá než doufat, že zvláště ochranné podmínky v PR Tisovské rybníky a případně i v sousední PR Mělký rybník budou dostatečnou ochranou pro zajištění další existence hnízdišť husy velké v naší oblasti.

Použitá literatura:

- Bezděk, Vlček J. a Bureš J. (2005): Hnízdění hus velkých (*Anser anser*) v západních Čechách. – *Sluka* 2:79–84.
- Hanzák J. (1963): Husa velká (*Anser anser* L.) v jižních Čechách. – *Sborník III. ornitol. konference*, Brno:26–28.
- Hudec K./ed./ (1983): *Fauna ČSSR sv. 23 – Ptáci – Aves III/1 a 2*. Academia Praha.
- Jäger D. (2004): Přehradní nádrže Jesenice na Chebsku – nové zimoviště severských hus v ČR. – *Sluka* 1:3–15.
- Kux Z. (1947): Hnízdění hus velkých (*Anser anser* L.) na jižní Moravě r. 1976. – *Čs. ornitolog* 14:25–27.
- Řepa P. (1987): Änderungen in der Abundanz der nistenden Wasservogel auf den Teichen in der Geländefurche Tachovská brázda (Südwestböhmen) in den Jahren 1973–1984. – *Věstník československé zoologické společnosti*. 51:304–317.
- Řepa P. (1989): Změny v početnosti letních populací vodních ptáků v rybníční oblasti Tachovské brázdě (západní Čechy) v letech 1975–1988. *Zprávy muzei Západočeského kraje, Plzeň, Příroda*, 38–39: 83–86.
- Řepa P. (2009): Labutě, husy a husice (*Anserini* et *Tadornini*) Tachovska. – *Zprávy MOS* 67:61–73.
- Štátný K., Bejček V. a Hudec K. (1996): *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985–1989*. – H & H, Praha.
- Štátný K., Bejček V. a Hudec K. (2006): *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*. – Aventinum, Praha případy.
- Štátný K., Randík A. a Hudec K. (1987): *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR 1973/77*. – Academia, Praha.
- Urbánek B. a Jón Z (1963): Dynamika vymírající husy velké. – *Sborník III. ornitol. konference*, Brno:20–21.

Libor Schröpfer, Pavel Růžek, Jana Švantnerová

Hnízdění sýce rousného v podhůří Českého lesa

Sýc rousný (*Aegolius funereus*) je malý druh sovy, který doznal v posledních desetiletích na území České republiky, ale i jinde ve střední Evropě, významných změn v početnosti i ve velikosti areálu (Šťastný et al. 2006). Tyto změny jsou vesměs pozitivní, i když není úplně vyloučeno, že k rozšíření poznatků o početnosti napomohl v posledních letech technický rozvoj (kvalitní optické přístroje) a také propracování metodiky zjišťování tohoto druhu sovy. V neposlední řadě zvyšující se nabídka budek, která je nabízena v některých částech Evropy, významným způsobem přispěla k zvětšení areálu druhu. V jihozápadních Čechách je vývoj situace podobný. Již koncem 80. let minulého století byl prokázán hnízdní výskyt této sovy v okolí Holýšova, okres Domažlice a Plzeň-jih v polesích Vytůň a Hořina. V letech 1999 jsme započali s aktivní podporou tohoto druhu na naší výzkumné ploše v podhůří Českého lesa. Do roku 2011 byla původní nabídka 3 budek rozšířena až na dnešních 63 budek.

Vletový otvor budek je okrouhlý s průměrem 75–80 mm, všechny budky jsou vyrobeny ze dřeva. Celkem 57 je prkenných (rozměry cca 450×220×220 mm) a ostatních 6 je přírodních (z vyhníklých kmenů). Všechny budky mají stříšky pokryty odolným materiálem (plast, kov). Budky jsou pravidelně kontrolovány na počátku jara a mají snímatelné horní víko. Vlastní kontroly začínají až zhruba od 20. dubna, aby hnízdní páry nebyly rušeny v průběhu snášení a inkubace. Některé samice odchytáváme a všechny jsou měřeny (délka křídla, délka ocasu) s přesností na 1 mm a váženy s přesností na 1 gram. Při kontrole je kontrolován stav budky, obsah budky a jsou zaznamenávány také druhy a počty kořisti

Odchycená samice sýce rousného je měřena, vážena a kroužkována. Foto P. Růžek.

deponované v budce (viz tabulka 1). Mláďata jsou ve věku, kdy je to možné, značena ornitologickými kroužky. Po skončení hlavní hnízdní sezóny jsou všechny budky znovu kontrolovány, je měněna výstelka budek (dřevěné hobliny), jsou čištěny od zbytků po hnízdění, od hnízd vos, sršňů a drobných pěvců. V případě obsazení budky brhlíkem je ještě nutné odstranit masivní nános hlíny kolem vletového otvoru. Žádné aktivní zábrany proti kunám nejsou u budek uplatňovány. U většiny hnízdění je pořizována fotodokumentace. Hnízdění sýkor, brhlíků a šoupálek v těchto budkách není detailně sledováno. V žádné z budek nebyly zaznamenány ztráty na hnízdech v důsledku její konstrukce. Budky jsou rozmístěny v lesích v okolí města Holýšov, okresy Domažlice a Plzeň-jih, Plzeňský kraj, kvadráty zoologického mapování číslo 6444, 6344. Celková plocha je asi 5 000 ha a je rozdělena řekou Radbuzou na dvě disjunktní oblasti.

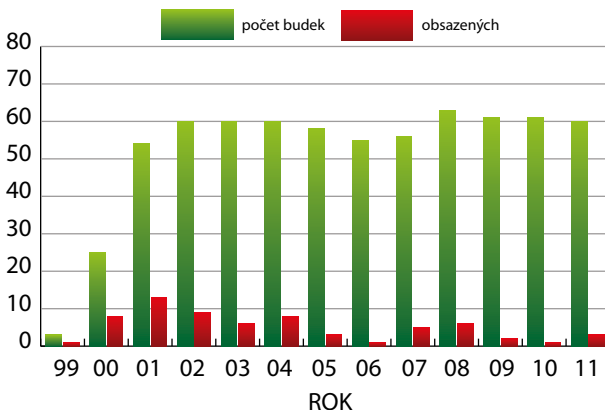
Kontrola budek pro sýce rousné. Foto D. Rež.

Vymezené území leží mezi obcemi Holyšov (DO, 6444), Horní Kamenice (DO, 6444), Krchleby (DO, 6444), Lhota (PJ, 6444), Čelákovy (PJ, 6444), Hradec (PJ, 6344), Honezovice (PJ, 6344), Hradištiny (PJ, 6344), Černovice (DO, 6344), Všekary (DO, 6444). Nadmořská výška celé lesního komplexu je 355–516 m n. m. Převážná většina porostů je jehličnatých (smrk, borovice), méně časté jsou listnaté stromy (bříza, olše, buk, dub). Budky jsou vyvěšeny v nadmořských výškách 390 až 480 m n. m. Výška umístění je 4,5 až 6,5 m nad zemí. V průběhu

let 1999–2011 bylo několik budek vytěženo a bohužel také ukradnuto. Při náhodných kontrolách bylo náhodně nalezeno určité množství přirozených dutin (hlavně v bucích), které by svou velikostí mohly sýcům vyhovovat. Jedná se zejména o dutiny po datlu černém (*Dryocopus martius*). V letech 2001 až 2011 se nám opětovně podařilo prokázat hnízdění sýců rousných v dutině buku.

Od roku 1999 do roku 2011 bylo v našich budkách celkem prokázáno hnízdění 63 párů sýců rousných. Dále ještě několik dalších v přirozených dutinách v bucích, tato však nebyla detailně sledována. Každoroční obsazenost budek se pohybovala

▪ Celkový počet vyvěšených a obsazených budek v letech 1999 až 2011 na sledované ploše.

▪ Tabulka 1: Potrava. Při kontrolách budek je zapisována deponovaná potrava a po vyhníždění je z budek sebrán zbytek po vyhníždění tzv. hnízdní koláč. Celkové složení potravy sýce rousného v Holyšově v letech 2000–2007 (Švantnerová 2008).

Druh/skupina	počet [ks]	podíl [%]
Rejsek obecný	716	26,2
Rejsek malý	101	3,7
Rejsec vodní	2	0,1
Běložubka bělobřichá	15	0,5
Běložubka šedá	14	0,5
Hraboš polní	660	24,2
Hraboš mokřadní	128	4,7
Norník rudý	287	10,5
Hrabošík podzemní	1	0,0
Hryzec vodní	1	0,0
Myšice sp.	707	25,9
Myška drobná	3	0,1
Plíšik lískový	17	0,6
Potkan obecný	1	0,0
Myš domácí	9	0,3
Savci	2662	97,5
Sýc rousný	3	0,1
Pěnkavovití	20	0,7
Drozdovití	24	0,9
Pěnicovití	5	0,2
Strnad obecný	3	0,1
Sýkory	5	0,2
Střízlík obecný	2	0,1
Vlaštovka obecná	1	0,0
Pěvci indet.	4	0,1
Ptáci	67	2,5
Celkem	2729	100,0

Úplná snůška sýce rousného. Foto P. Růžek.

Mláďata sýce v budce. Foto P. Růžek.

mezi 2–19%, nejlepším byl zatím rok 2001 s celkem 12 hnízdícími páry (jeden pár hnízdil dokonce 2x), nehorší pak 2006 a 2010 pouze s jediným párem (viz graf). V letech 1999 až 2011 bylo kroužkováno celkem 130 mláďat, 45 dospělých samic a 2 samci. Ještě předtím v letech 1994 až 1998 pak 13 mláďat a jedna samice. Kromě celkem velkého počtu odchytu kroužkovaných samic v následujících sezónách byly odchyceny v budkách také dvě samice s cizími kroužky. Jedna s kroužkem Helgoland pocházela z Hesenska a zahnízdila v letech 2000 a 2001 ve vzdálenosti 271 kilometrů od místa okroužkování, druhá s kroužkem Hiddensee zahnízdila v roce 2000 ve vzdálenosti 165 kilometrů od místa okroužkování. Kromě sýců používají budky pro hnízdění také sýkory koňadry, sýkory modřinky. Velmi oblíbené jsou pro brhlíka lesního, který byl prokázán v desítkách případů. Dále budky používají sršni, vosy, včely a čmeláci. Kuriózní případ se stal v roce 2009, kdy jedna budka byla použita kunou lesní pro odchov svých mláďat. Některé budky jsou dokonce využívány kulíškem nejmenším jako zásobárna pro jeho kořist.

Z hnízdní biologie přinášíme pouze údaje o počtu vajec v úplných snůškách (viz tabulka 2). Další údaje včetně odchovaných mláďat

▪ *Tabulka 2: Počet vajec v úplných snůškách na sledované ploše (n = 56).*

počet vajec	2	3	4	5	6	7	∅
počet zaznamenaných případů	1	11	19	12	12	1	4,46

nebyly prozatím detailněji zpracovány.

Do budoucna bychom chtěli udržet stav na 63 funkčních, kontrolovaných budkách. Tento počet jsme schopni plně zvládnout a nechceme dále počet budek zvyšovat. Problémem, který se už řeší je, že budky vyvěšené v minulosti začínají dosluhovat, proto bude zapotřebí některé vyměnit nebo provést generální opravu. Chtěli bychom pokračovat dále ve zjišťování dat z hnízdní biologie, biometrických dat, dat o potravě a sledovat přesuny starých i mladých ptáků, jejich přežívání. Budeme pokračovat v kroužkování všech mláďat a starých ptáků, které se podaří odchytit. Dále plánujeme každou zimu převěšení části budek (cca 25%) tak, abychom dokázali k hnízdění nalákat více sýců. Z literatury je známo, že páry velmi rády mění místa ke hnízdění. Budeme se také snažit opět podchytit sýce hnízdící v přirozených dutinách. Rádi přivítáme při práci na tomto projektu zájemce o tento druh sovy, kontakty na nás jsou na našich webových stránkách www.ornitologie-hok.cz.

Použitá literatura:

Štátný K., Bejček V. a udec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–003. Aventinum, Praha. 463 s.

Švanterová J. (2008): Potravní ekologie sýce rousného (*Aegolius funereus*) v hospodářských lesích na území Plzeňska. Dipl. práce, ČZU Praha, fakulta ŽP, katedra ekologie a životního prostředí. 82 s.

Památné a významné stromy

Thiergarten

Jiří Kadera

Oborská hájenka sloužila jako myslivna u východní vstupní brány do dnes již neexistující obory. Severní vstupní brána do této obory se naproti tomu nacházela v lokalitě zvané Štajnerka. Místo, kde zde stávala myslivna, lze dnes poznat již jen podle pozůstatků propadlých sklepů.

Duby u Oborské Hájenky

Oboru s myslivnami nechal okolo roku 1650 zřídit tehdejší majitel tachovského panství J. F. Husmann. Pozdější majitelé nechali oboru rozšířit. Oborní plot se do dnešní doby nezachoval a tak jediný známý pramen, který ukazuje, jak velká obora ve své době byla, je zákres její hranice na mapovém listu Čechy, č. 135, takzvaného „I. vojenského (josefského)“ mapování. Na mapce je překreslen průběh hranice oborního plotu a obě výše zmíněné lokality do současné topografické mapy.

Upomínkou na oborní chov jsou alejové výsadby podél cest vedoucích skrz bývalou oboru. K těmto výsadbám se používaly a i v současných oborách používají dřeviny,

jejichž plody zvyšují potravní nabídku zvěře. V tehdejší době ještě nebyly známé některé dnes takto využívané introdukované dřeviny, proto je převážná část alejové výsadby dubová. Pozůstatky těchto výsadeb byly na dvou místech vyhlášeny za památné.

Podle obory dostala jméno i stávající obec Obora (Thiergarten), v jejímž katastru se dnes obě skupiny památných stromů nachází.

První z nich, osm dubů letních (*Quercus robur*) u Oborské hájenky, vyhlásila za památné Správa CHKO Český les ve spolupráci s LČR, s. p. – lesní správou Planá v roce 2006. Duby společně s hájenkou vytvářejí malebný obraz soužití člověka s přírodou v lesnatém údolí Sklářského potoka. Duby jsou místní dominantou s vysokou krajinářskou a estetickou hodnotou. Dosahují výšky 18 m s obvody kmenů ve výšce 1,3 m od 270 do 492 cm. Stáří dubů je odhadováno na cca 170 let.

Druhá skupina, dub a lípa na Štajnerce, jsou dva zdravé, vzrostlé, bohatě větvené exempláře rostoucí na malé kosené loučce. Významné jsou především svým vzrůstem s ohledem na prostředí (700 m n. m., kosená louka obklopená hospodářskými lesy) a historickou vazbou na bývalou hájenku a oboru. Oba stromy byly po dohodě s vlastníkem (Kras s.r.o.) v roce 2009 rovněž vyhlášeny jako památné. Dub letní (*Quercus robur*) dosahuje výšky 24 m s obvodem kmene ve výšce 1,3 m 462 cm. Tento soliterní exemplář vytváří ojedinělý krajinářský prvek na kosené louce. Lípa malolistá (*Tilia cordata*) dosahuje výšky 24 m s obvodem kmene ve výšce 1,3 m 433 cm. Nalezneme ji u cesty na okraji louky. Stáří dubu i lípy je odhadováno na cca 170 let.

Další velmi zajímavé stromy, především duby, lze spatřit při procházce bývalou oborou od Oborské hájenky podél Sklářského potoka (žlutě značená turistická stezka) nebo po cestě spojující Štajnerku s Oborskou hájenkou (zeleně značená turistická stezka).

Třetí naučná stezka Českého lesa – Capartické louky

Ve čtvrtek 29. září se v jižní části CHKO Český les, v Capartících, pro veřejnost slavnostně otevřela nová naučná stezka, která návštěvníkům přibližuje zachovalé druhově bohaté luční porosty s výskytem řady vzácných druhů rostlin.

Stezka, dlouhá necelé 2 kilometry, seznamuje zájemce s běžnými lučními druhy i se vzácnými orchiděmi. Během vycházky se dozvíte navíc něco o historii Capartic a jejich okolí.

Nejkrásnější pohled na Capartické louky je na jaře a v časném létě, kdy jsou rostliny v plném květu, ale i mimo toto období nabízí stezka řadu zajímavostí. Jsou zde vidět různé druhy motýlů a ptáků a návštěvníci si mohou sami vyzkoušet, jak zdejší obyvatelé využívali vodu k pohánění strojů, které bývalo v oblasti Českého lesa velmi rozšířené.

Naučnou stezku zrealizoval Český svaz ochránců přírody Sylva Luna ve spolupráci se Správou CHKO Český les za finanční podpory NET4GAS, generálního sponzora ČSOP.

Projekt „NET4GAS. Blíž přírodě.“ je realizován ve spolupráci s generálním partnerem ČSOP, společností NET4GAS. Jeho cílem je ochrana přírody prostřednictvím prezentace významných lokalit veřejnosti.

Foto: M. Korda

Historické rozcestí „U ručiček“.

Jiří Hlávka

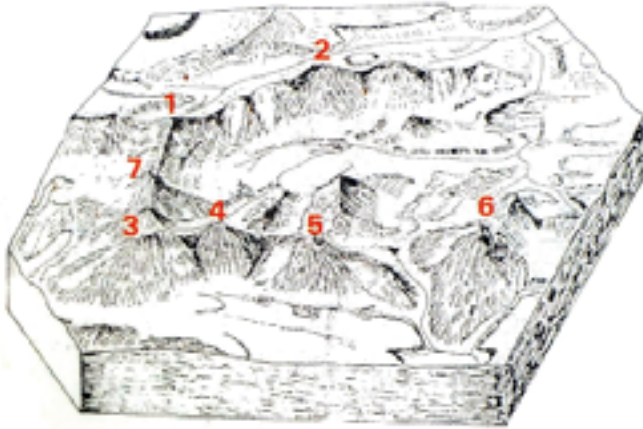
Sedmihoří

Vdnešním tipu na výlet si dovolím Vás pozvat do Sedmihoří na Horšovskotýnsku. Z krajinářského hlediska se jedná bezesporu o jeden z nejzachovalejších a nejpřitažlivějších přírodních celků v západočeském regionu. Vzhledem k jeho poloze ve vnitrozemí se zde setkáváme s krajinou relativně kultivovanou přiměřeným lesním hospodařením, nesetkáme se zde však s rušivými prvky nepřiměřené destinace. Z turistického hlediska je Sedmihoří dobře zpřístupněno sítí lesních cest a turisticky značených tras.

Svůj výlet můžeme směřovat od severu, kdy z obce Darmyš zdoláme vcelku ostré převýšení 140 metrů k vrcholu Chlumu (609 m

n. m.). Jihovýchodní svahy Velkého a Malého Chlumu nám poskytnou bizarní defilé s bezpočtem zajímavých geologických výtvarů – vypreparovaných žulových skalních stěn, obrovských „bludných“ balvanů, přecházejících v rozsáhlá kamenná moře. Podle toho, jak náročný výlet zvolíme, můžeme se vrátit zpět z turistického rozcestí „Pod Racovským vrchem“ okolo přírodní památky Racovské rybníčky se zvláště chráněnými rašelinnými druhy květeny, nebo můžeme pokračovat k jižnímu okraji Sedmihoří.

Zdejší přírodní park je přístupný rovněž od jihu, z oblasti Miřkovských rybníků, kde také začíná naučná stezka Lesů ČR.

- 1 Racovský vrch
619 m n.m.
- 2 Chlum
610 m n.m.
- 3 Rozsocha
600 m n.m.
- 4 Písečný vrch
582 m n.m.
- 5 Rybniční vrch
562 m n.m.
- 6 Křakovský vrch
563 m n.m.
- 7 Tříslovec
589 m n.m.

▪ *Schematický blovdigram prstencové struktury Sedmihorí (upraveno podle materiálu NS LČR)*

Ta zpřístupňuje jihozápadní část masivu. Okruh má délku přibližně 10 km a na dvanacti zastávkách nás seznámí se základními zákonitostmi geologického vývoje a vzniku tohoto pozoruhodného fenoménu, s charakteristikou vegetace a zdejší zvířeny, historií osídlení a typických řemesel a se způsobem současného lesního hospodářství. Trasa je vedena převážně po lesních cestách, takže ji můžeme projet na kole nebo v zimě na běžkách. Kromě odbočky na zastávce č. 11, kdy nás stezka zavede pod Rybniční vrch s hezkým výhledem na mrazový „pseudokar“, případně na jižní svahy Stinného vrchu, zůstane však návštěvník nejkrásnějších scénérií a geologických zajímavostí ušetřen. Pěším návštěvníkům, kteří chtějí krásy Sedmihorí skutečně poznat, mohou doporučit držet se žluté turistické značky a odtud pokračovat přes Racovský vrch (619 m n. m.) k masivu Chlumu. Jedná se prakticky o „hřebenovku“, která vede kamenitým skalnatým terénem, je poněkud náročnější na ostrá převýšení, takže si výlet vyžádá téměř celý den.

Těleso sedmihorského pně je typickou ringovou (kruhovou) intruzí a má nápadnou prstencovou stavbu. Směrem od okraje do středu se podstatně mění jeho minerální, resp. horninové složení, přičemž různé vlastnosti

hornin se spolu s tektonickými a klimatickými podmínkami odrážejí v geomorfologickém utváření krajiny. V Sedmihorí se také výrazně projevují různé formy rozpadu žuly a pro jejich rozmanitost a množství je masiv uváděn jako území s nejlépe vyvinutými formami zvětrávání žuly u nás.

Celé těleso není nijak plošně rozsáhlé – má téměř pravidelný kruhový obrys o průměru asi 4 km. Vnější zóna budovaná porfyrickou biotitickou žulou vytváří geomorfologicky nápadný okrajový prstenec vrcholů Sedmihorí: Šišku (512 m n. m.) a Chlum (609 m) na severu, nejvyšší Racovský vrch (619 m) a Vidický vrch (592 m) na západě a Rozsochu (600 m), Písečný vrch (582 m), Rybniční vrch (560 m) a Křakovský vrch (563 m) na jihu. Žula vnějšího prstence je světle šedá, středně zrnitá hornina s hojnými, 0,5–3 cm velkými vyrostlicemi draselného živce, jehož množství místy dosahuje až 50 % minerálního složení horniny. V základní hmotě je přítomen křemen, plagioklas (oligoklas), biotit a v menší míře i muskovit, jehož množství narůstá směrem ke středu intruze. Různorodé jsou akcesorické nerosty; kromě obecně rozšířeného zirkonu, apatitu, titanitu a pyritu je ze žuly znám i fluorit, turmalín, andaluzit aj.

Panorama severozápadní části Sedmihorí od Vidického vrchu.

Vnitřní zónu buduje biotiticko-muskovitická žula, bělavě až okrově šedé barvy, středně až hrubě zrnitá, která jen ojediněle obsahuje vyrostlice draselného živce. Běžný je křemen kapkovitého tvaru. Hlavním rozdílem proti vnější zóně je stabilní přítomnost muskovitu. Živce v žule této zóny byly slabě postiženy druhotnými přeměnami (kaolinizace, sericitizace), a proto hornina snadněji zvětrává. To podmiňuje negativní reliéf a vytvoření deprese podél vnitřní strany prstence vrcholů Sedmihorí.

Jádro intruze pak buduje turmalinicko-muskovitická žula. Je to drobnozrná, bělavě šedá hornina, která obsahuje jen drobné, maximálně 1 cm velké vyrostlice draselného živce. Podíl slíd je nízký. Pro horninu jsou charakteristické porůznu rozptýlené dutinky a zvýšený podíl turmalínu, jenž tvoří černá zrna a sloupečky o velikosti 0,2–4 mm. Tato žula je odolnější než přeměněná žula vnitřní zóny,

a proto buduje nápadnou elevaci Stinného vrchu (545 m; označovaný též jako Dlouhý vrch) v centru pně.

Žilné horniny prorážející peň nejsou hojné. Žíly jsou tvořené převážně žulovým až křemenným porfyrem, mají SSZ – JJV směr, délku až 0,5 km a pokračují až do pláště intruze. Méně časté jsou drobné žíly křemene (bez sulfidické mineralizace).

Je tedy patrné, že okraje masivu jsou zřetelně bazičtější než jeho vnitřní části. Hranice mezi jednotlivými typy žuly jsou poměrně ostré, ale přesto mají přechodný ráz. Svým geochemickým složením se žuly sedmihorského pně přibližují cínonosným žulám Krušných hor, jak dokládají vyšší obsahy lithia, rubidia, fluóru a cínu. Z ložiskového hlediska byl proto peň sledován jako možný zdroj cíno-wolframových rud, prospekce však neověřila těžitelné zásoby.

Kamenné moře na vrcholu Tršilovce.

Obří mísy vzniklé mrazovým zvětráváním žul.

Sedmihorský peň nesouhlasně proniká do regionálně metamorfovaných hornin domažlického krystalinika. Na východě sousedí Sedmihoří s kladrubským granitoidním masivem, od nějž je odděleno mariánskolázeňským zlomem. Geneticky i geofyzikálně je sedmihorský peň na kladrubském masivu nezávislý, což mimo jiné dokládá i mírně vyšší stáří kladrubského masivu (asi 350 mil. let).

Výrazná geomorfologie Sedmihoří, jehož prstenec kopců převyšuje okolní terén o 100–150 m, je nepochybně podmíněna rozdílným petrografickým složením jednotlivých žulových zón. To by však samo o sobě nestačilo, protože v podmínkách rychlé eroze v období od mladších třetihor by tyto celkem malé rozdíly vlastností nebyly důvodem k tak nápadné modelaci. Výrazné vystupování Sedmihoří má vysvětlení tektonické. Zatímco celá oblast západně od mariánskolázeňského zlomu poklesla, Sedmihoří zůstalo v původní výši nebo se mírně zvedlo. Poklesy okolního krystalinika se odehrály podél řady mladších zlomů, z nichž nejvýraznější je prokázán na jižním okraji masivu.

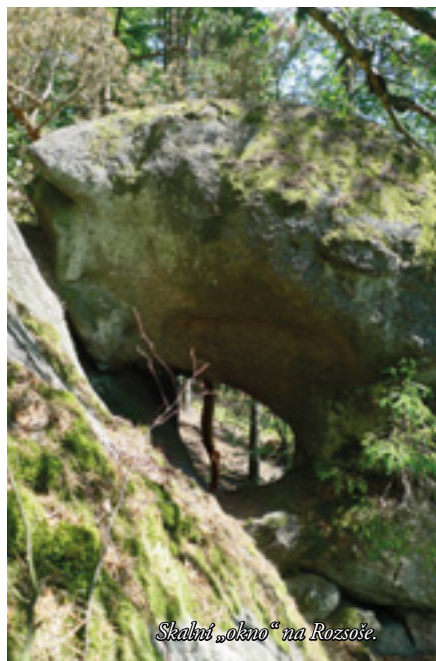
Stáří sedmihorského pně je radiometricky datované na 315–280 milionů let a jeho vznik nepochybně souvisí s variským vrásněním. Podle některých hypotéz mohl být peň v období svrchního karbonu vulkanickým centrem. O projevech kyselého vulkanismu z té doby máme řadu důkazů v sedimentech plzeňské, radnické i mnoha dalších jezerních pánví karbonského stáří, ale zdroje pyroklastik dodnes zůstávají nejasné.

Použité prameny:

www.kbi.zcu.cz, Katedra biologie, Západočeská univerzita v Plzni

*Skalní útvar na jižním úpatí
Rybníčského vrchu.*

Skalní „okno“ na Rozsoše.

Den Českého lesa

Třetí ročník Dne Českého lesa, který se uskutečnil v sobotu 18. června na Zlatém Potoce navštívilo téměř 400 zájemců. Stejně jako předchozí ročníky byl i tento zaměřen na přírodu, historii a tradice tohoto zapomenutého kraje. Začátek Dne Českého lesa oznámili trubači slavnostním zatroubením, po kte-

rém následovaly proslovy zástupců hlavních organizátorů akce: Ivan Klik a Václav Lidický za LESY ČR, Jindřich Horáček za Správu CHKO Český les, Dominika Kolowrat-Krakovská za Kolowratovy Lesy a Václav Toman zastupoval Sdružení vlastníků obecních a soukromých lesů v ČR (SVOL).

Hlavním bodem letošního programu byla ukázka domácí výroby dehtu na kolomazném kameni a soutěž v rýžování zlata.

Dehet se vyráběl tradiční domácí výrobou na plochem kameni s drážkami, které na kameni tvořily tzv. stromeček a připomínaly

žilnatinu listů z opadavých stromů. Okolo zápalného kanálu se postavil milíř ze smolnatého dřeva – borovice. Dřevo se pokrylo vrstvou jílu a poté vrstvou travních drnů. Byl to takový malý milířek. Milířek byl zápalným kanálem zažehnut a za 2,5 hodiny začala vytékat dehtová voda. Po 3 hodinách hoření již začal vytékat, společně s dehtovou vodou, finální produkt – dehet. Při experimentu bylo vyrobeno 1,9l dehtové vody a cca 0,5l dehtu, který lze ve světle archeologických pramenů hodnotit jako velmi zdařilý.

Výroba dehtu na kolomazném kameni bývala tradiční domácí remeslnou výrobou (Třebíčsko, Ašsko, Hornofalcký les, Smrčiny, Francký les). Touto technologií se vyrábělo omezené množství dehtu, které dokázalo pokrýt spotřebu jednoho statku nebo menšího mlýna.

Hornicko-historický spolek Planá připravil v rámci dne zajímavé soutěže v rýžování zlata. Zlatokopové – většinou z řad těch nejmenších – si mohli vlastní dovedností, sužování nepří-

zní počasí, vyzkoušet získávání zlatých zrníček na rýžovnické pánvi. Do soutěží v kategorii „profesionálové“ se mohli přihlásit i tatínkové a maminky. Tak, jak tomu bývá v jiných „sportovních“ disciplínách, nesoutěžilo se na čas, ale rozhodovalo „zlatokopecké štěstí“. Prakticky každý rýžovník si domů odnesl na památku certifikát „Rýžovníka-zlatokopa“ s vlastnoručně nalezenými zrnky zlata. V kategorii „amatérů“, čili dětí, soutěžilo 45 rýžovníků, v kategorii „profesionálů“ – rodičů – soutěžilo bezmála dvacet závodníků. Vítězové v obou kategoriích dokázali z nevhledného blátivého písku na rýžovnickém náradí nalézt 25–28 zlatých zrněk.

V průběhu soutěží si mohli zájemci poslechnout povídky o historii těžby zlata v západočeském regionu a o novodobých způsobech rýžování zlata. Zúčastněným byla předvedena technika plavení zlatonosného písku na rýžovnickém splavu, kde každý mohl vidět, jak se zlatý písek při plavení chová. Otázkou zůstává, zda zlatonosný písek pocházel někdy ze Zlatého Potoka ?? ...

Kromě kolomazi a rýžování zlata byly pro návštěvníky připraveny další atrakce jako výroba keramiky, dřevorubecké soutěže, tvořivé dílny, prezentace organizací působících v regionu, prodej místních produktů nebo vystoupení tachovských Komedijantů. Pro dětské návštěvníky byl hlavním bodem programu Den s LČR, hry a soutěže zaměřené na přírodu.

Akci uspořádali: LESY ČR, s.p., lesní správa Přimda ve spolupráci se Správou CHKO Český les za přispění Kolowratových lesů, a.s., Plánských lesů, s.r.o. a Sdružení vlastníků obecních a soukromých lesů v ČR (SVOL).

Partnery akce byly: SKI Klub Zlatý Potok, Hornicko-historický spolek Planá, ZO ČSOP Sylva Lunae, Mezi lesy o.s., MAS Zlatá cesta, MAS Český západ, Europäischer Köhlerverein e.V., Nakladatelství Českého lesa, Obec Lesná, Terra Tachovia a MKZ Horšovský Týn.

Foto: archiv Správy CHKO Český les.

Blíž přírodě

Pojďte s námi na výlet
www.blizprirode.cz

Na desítkách míst v ČR jsme se podíleli na otevření nových přírodně cenných naučných stezek ■ Přispíváme k obnově původních ekosystémů na rašeliništích Cínovecký hřbet, Velké tetřeví tokaniště a rašeliniště U jezera ■ Rozvíjíme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody a životního prostředí ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách s DAPHNE ČR.

Tolie bahenní. Foto M. Tréglér.

Starinec potoční. Foto M. Tréglér.

Upolín nejvyšší, Foto M. Tréglér.

Skorec obecný. Foto P. Lang.

Z lovícího skorce jsou při potápění vidět jen záda. Foto. P Lang.

